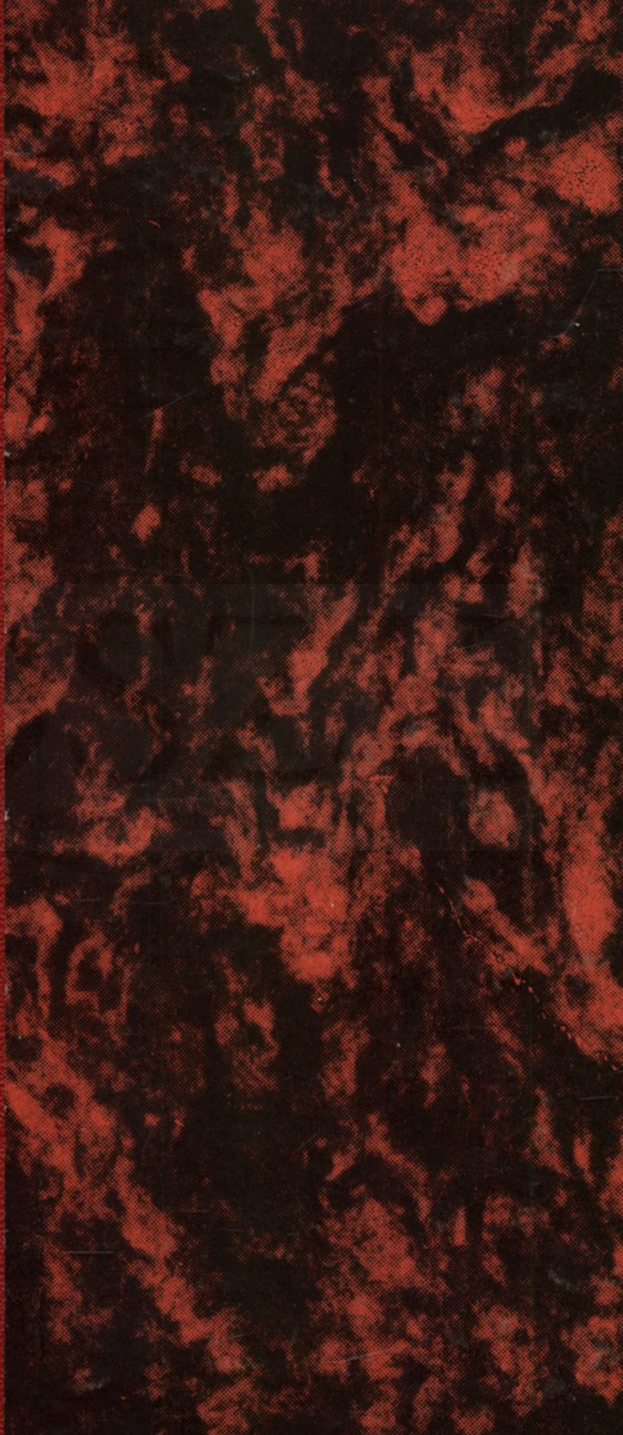
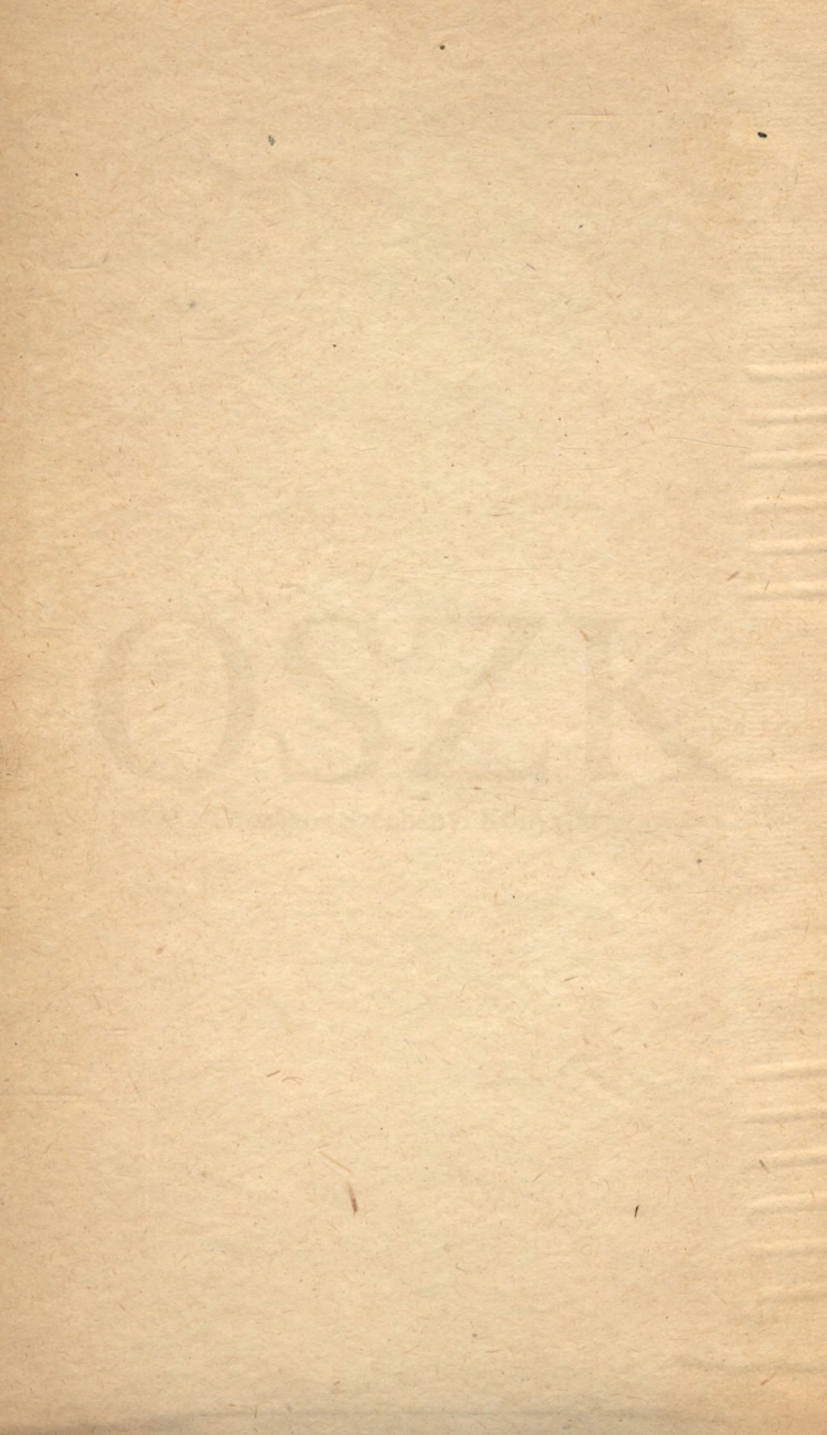

219.868

PESTI FORRADALOM.

(MARTIUS 15—19.)

HITELES ADATOK NYOMÁN

IRTA

BIRÁNYI ÁKOS.

828012

Pest 1848.

NYOMATOTT TRATTNER KÁROLYINÁL.

PESTI FORRADALOM.

(MARTIUS 15—19.)

INTÉLES ADATOK NYOMÁN

IRTA

BIRANYI AL.

219868

Pest 1848.

NYOMATOTT TARTALY KÁROLYNÁL.

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, ó magyar!
Bölcsőd az s majdan sírod is,
Melly ápol s eltakar.

Vörösmarty.

Házidánk rendeltetési

légy hívás

Bölcs

Törökménfő

858612

Az olvasóhoz.

Midőn örökké nevezetes forradalmunk folyamát s eseményeit rajzolnám, némelly nézeteket, miket annak szemlélete támaszta bennem, terjesztek bevezetésül elő, nem más mint azon célból, hogy az olvasónak annál tisztább fogalma legyen a történetekről.

A martiusi napok eseményeit én szorosán 15-kei reggeltől kezdve csak a Tedeumig, azaz 19-kei délig, mint azon időpontig nyomozom, midőn ugyanis átalakulásunk alapja letétetve levén, annak további fejlődését immár nyugottabb kedéllyel kísérik.

Ha valami jelentékes történik még — a mint nincs is kétségem benne — iparkodni fogok a közönséget arról is minél hamarabb hasonló módon értesíteni. Itt egy folyó-
tában s több kutfő nyomán olvashatja azt, mit egyes la-
pokban, egyes elbeszélő után, szakadozottan előadva ta-
lál. E szerint úgy hiszem, nem dolgozom sikeretlenül.

Pest mart. 21. 1848.

Birányi (Schultz) Ákos.

ÍRÓ NÉZETEI.

Midőn Pesten mart. 15-kén a forradalom kitört, és a szabadság egyik leggyümölcsözőbb virágát, a sajtószabadságot életbe lépteté, akkor csak bizonytalan hírek szallongtak még a bécsi mozgalmakról hozzánk, s Pozsonyban az országgyűlés kérelem és javaslat terén állt. Említett két hely politikai magasulása s győzelmének kellett volna kelteni forradalmunkat, ha azt minmagunknak nem sajátíthatnók. Magyarország szívéhez erősebb s közelebb erekekkel nem volt kapcsolva más testület: amaz ugyan még mostoha-atyakint akkor, ez számüzött testvérként. És ennek következtén forradalmunk irányában a sajátság dicőségét senki sem tagadhatja el tőlünk. —

A magyar figyelemmel kíséri Európa fejlődését, és a szabadság szent érzete fennen lobog keblében, mint nem ég hőbb lelkesüléssel akármely emberfiában is; de a sors az ő óráját még nem hozta volt meg. Mi olly erősen gyűlöltük az önkényt, zsarnokságot, absolutismust, önérdet, mint az ő Görögország legszabadabb érzésű gyermeke, — olly buzgalommal karoltuk fajunk javát s emelkedését.

Az európai korszellem úgy látszik egészen megváltozott. Minden nemzet keblében megfogamzik a jobb állapot szükségének érzete, és az átalakulást, habár véráldozattal is, mindenütt megkísérlik s — létesítik. —

Két boldogító hite van az embernek: vallás és szabadság. Mint egykor a hit napja keletről nyugotra, úgy most a szabadságé nyugotról kelet felé ragyog; azt mondanátok tán, hogy e szerint a természet rende felbomlott, ó nem! a szabadság is csodákat alkot úgy mint a vallás, és nehogy azt gondolják az emberek: e szabadságnap keletről jöve úgy mint a vallásé, egykor önérdek, elvakítás s hatalombitorlás műveire fog használtatni mint emez, nyugotról — a természeti nap alvóhelyéről, emeli sugárfejét.

Igen, nyugotról — kissé délre hajolva. Fél század előtt üstökösét küldé hirnökül előre, melly lángfejével pörzselve villant át egész Európán s még Afrikát is érinté tüzfürteivel; most ő maga jelent meg tündöklő pompájában s csekély áldozat mellett, szórja bőségszarujából az áldást.

Képek nélkül szólva: az eszmék, mellyek mult század végén a véres francia forradalmat gerjesztették, immár megtisztulva, ellenállhatlan hatalommal s óriási lépésekkel haladnak előre, módosítván a régi formákat s nagy részben egészen új alakot öntvén a nemzetek társadalmi szerkezetére.

Az első francia forradalom jelszava: szabadság, egyenlőség volt, a mostanié: még testvériség is; és e szó, hol nyiltan kimondva, hol alattomban értetve, fejt meg a mostani köz mozgalmak irányát, sikerülését.

Testvériség, nemcsak egymás közt egy hazában, hanem a nemzetekkel is, mikint azt Lamartine a francia republika idegen udvaroknál követihez intézett emlékiratában olly jellemzőleg fejtegeti. És ezzel övezvén egymást körül a nemzetek, nem lesz hatalom, melly a szabad és egyenlő honfiakat ismét önkény-kormány (absolutismus) lánczai közé verje.

Francziáknak e harmadik jelszavától s példájok által ösztönöztetve buzdult fel legutóbbi időben Belgium s Németország. Olaszország, hol a felvilágosult szellemű pápa kellett föl a jobb intézvények utáni vágyat, kissé előbb küzdött az elnyomatás ellen. De ez mind jobbadán az első fr. forradalmi mozgalmak eredménye volt.

Tagadhatatlan, hogy ez eszmék, e jelszó s példa a

mi martiusi fölkelésünkre is előmozdítólag hatottak; de közvetlenül sem Bécsből sem Pozsonyból nem eredt az.

Tagadhatatlan, hogy a honatyák gyűlésében főleg egy férfiú ül, kit az elsülyedt haza feltámasztójaként küldött az ég közénk, kinek bölcsőjénél a szabadság nemtője virasztott s honszerelmét még a legaggasztóbb, legmarczonább kétségek sem rendithették meg; de ő maga mit tehet százak ellenében összes honszerelmével? mit ott az ország szélén idegen elemhez közel, csak néhány egyes lelkesüléstől gyámolittatva?

Kossuth óriási tehetségei s lángoló honszerelme, az egész követi kar tekintélye mellett utóbb, megtörték a nagy részt szolgálalkü elemekből alkotott felső tábla védokszegény daczoskodásának köszikláját.

Szívében hazánknak tehát, — itt, hol az ország értelmiségének állandó székhelye, hol e körül bástyaként 52 megye könyöklök, hol a nemzet bár kevés de drága kincsei őriztetnek, s emlékei hön lelkesítik a kebleket, hol a nemzeti dicsőség s nagyság egykori csalhatlan tényezője — a fiatalság dus erőben virul, s érett kalászként máris nagyrészt gyümölcsözik, ennek keblében kellett s lehetett csak illetén körülmények közt származni dicső forradalmunknak.

E fiatalság, melly legnehezebben türi a lánczokat, mellynek lángszelleme minden súly nélkül iparkodik szárnyalni ég felé; melly az igazságot, mert még nem csatolja annyi kötelék a fenállóhoz, legelfogultlanabb szemekkel nézi, megismeri s eltagadni nyíltsága, szeplőtlen lelkülete nem engedi, — ez volt nálunk is, mint egyebütt, hivatva nemzeti köz átalakulásunk nagyszerű drámájának első felvonásában a főszerepet játszani. —

Mivel történetét írom ezennel a magyar élet egyik legdicsőbb korszak-kezdetének, és soraimat az utókor egykor hiteles adatul használhatja, kötelességem utba igazítani azok véleményét, kik az országgyűlés vég mozgalmait a mi forradalmunkból származtatják. A Kossuth szerkesztette felirási javaslat, melly Bécs több helyein hiteles német másolatban felolvastatván s a birodalmi székváros lakóinak szemeit kinyitván, elvégül egész Bécs fölkelte-

nek egyik fő alapjaul szolgált, több nappal az előtt járta be az országot; a bécsi fölkelés, és nem a mienk, ismét az országgyűlés teendőit sietteté. Ennek világosb átlátásaul csak a napkelteket kell egybehasonlítani.

Mindazáltal kétséget nem szenved, hogy a mi fölkelésünk, noha Kossuth felir. javaslata s a külföldi események hire nem kis előhatással voltak reá, magában véve mégis, mint már fölebb emlitém s következőkből még inkább kitünendik, egészen sajátunk, egészen a mi elvitázhatlan szüleményünk.

Csak szerencsésen találkozott kifejlődésében, főleg a bécsi s pozsonyi mozgalmakkal; mert bátran elmondhatjuk, mikint ha ezek következései netán elmaradnak is, a pesti forradalom azért folytatja utját, s azon erélyhez képest, mellyel azt megkezdé, minden ellenkező hatalom daczára, feltartóztathatlanul siet a nemzet kívánságai teljesítésében, a mint a fölött most már csak örökési szerepet viselend.

De már akkor okvetlenül polgárvér fogott volna folyni. Választott népe vagyunk tehát az istennek, mert a mi más nemzeteknél emberáldozatba került, az átalakulás nagy műve nálunk ritka szerencsével indult meg. Ötödfél terhes nap alatt egy hajszála sem sértetett meg az örökön zsibongó, surlódó tömeg közül senkinek, és legfőbb, halaszthatlan kívánságink rendre teljesültek.

Mintha multunk sötétlő borus emléktáblái mind egyszerre lehulltak s előttünk egy egészen új kor nyílt volna meg; mintha régi ázsiai fajul mozdulatlanság s nyereségünk apáink-szerette párduczborét egy vállvonítással levetkeztük s az európai műveltség selyemöltönyét magunkra varázsoltuk volna; mintha sötét börtön mély üregből hirtelen illatos légű s napfényben uszó ligetvirányra vezettettünk volna; mintha fájdalmas álomból örömdus valóra ébredtünk volna.

Valóban! három századon át aludtunk és sinlődtünk a nyomor, mellőztetés, nélkülözés és szükölködés fojtó posványában; három századig valánk áldozata gyűlölt idegen önkénykormány rut önérdékének.—

Róma megbukta óta a népszabadság geniusza bi-

lincsben ült. Csak ittott Európa végszegletein mult század alkonyultával hasadt fel egy jobb lét hajnala reá, míg elvégre phoenix gyanánt kezd ujra sirjából egész fönse-
gében feltámadni.

Az önkénykormány, melly a nemzeteken eddigelő mindenütt sulyos átokként feküdt, olyan volt mint a százfejű hydra; telhetlen s könyörtelenül faldosá el a népek veritékkel szerzett vagyonát, s fentartónak (conservativnek) czimezte magát, mert elődeinek avas intézvényiben lelte főtámaszát. Hatalmának erősítésére nem irtózott semmi eszköztől: megvásárolta a vallást, meghamisította a törvényeket, lánczra füzte alávaló dühös ebként a szent gondolatot, megvesztegette a lelkeket, bizalmatlanságot hintett a nemzet s trón közé; a honfiakat, rokonokat egymás ellen felbujtogatta, legjobb barátit elárulta, legszentebb szavait s ígéreteit megszegte — s még tán egy második megváltót is felfeszítendett, csak hogy önérdekét lehető legnagyobb mértékben előmozdítsa.

— Lajos Fülöp volt francia király, ki forma szerint ugyan nem, de tényleg mármár önkényesen uralkodott: 150 — Metternich herczeg, ki az ausztriai birodalmat tönkre tette: 100 millio forintot söpörgetett hallomás szerint össze magának és utódinak az angol bankba.

— Ez önkénykormány azonban, melly a nemzeteket egymásután rabigába hajtotta s koldusokká tette, minden bérerő daczára, már elkorhadt vén fához hasonlita, mellynek belsején az önelve támasztotta férgek rá-
gódtak, gyökereit a kor üdvösb eszméi ásták alá s dől-
nie szükségkép kellett, ha csak a természeti törvények-
kel ellenkező csodát nem tesz még a schlendrián rendszer.

Bölcseknek híresztelte őket a világ; népatyáknak, kik keblökben az országok holdogítására valami titkos, ismeretlen csodaszert viselnek — egykor egész erejében alkalmazandót; s ime a fátyol föllebbentetett, s mögötte csak az önérdek-philosophiának ördögidéző könyve talál-
tatott — emberbőrbe kötve!

— Nemzetek! ne engedjétek soha többé visszatérni az önkénykormányt. —

Mammonpolitikájok másik fő gyámolát zsoldos ezre-

dekben helyezték őket, de szörnyen megcsalódtak. A had emberei, noha béren tartatnak s hűséget az uralkodónak, kinek sérthetlensége talizmánja szokott az önkénykormányzásnak lenni, esküsznek, mégis elvégre vérei a népnek, mellynek kebléből szedettek, s rokonság-érzetök eldőntő pillanatokban lelkesülten lobog fel olykor. Midőn a febr. párizsi forradalomban a nép a katonákkal szemközt állva kiáltá: éljen a sorkatonaság! ez, minkint mondják, különösen érezte magát s nem lőtt — ellenére parancsnoka szavának, mert a testvérszeretetet lángolt fel benne.

A műveltség mindinkább terjed; nem kell a sorkatonaság! mivel 1) haszontalan fogyasztó s ingyenélő békeidőben, — valóságos terhe az országnak; 2) jelképe s eszköze az önkénynek és hatalomnak; 3) ugyanannyi hasznos polgárt temet el embereiben, kik vénségökben vagy az álladalom vagy a társaság koldusai.

Legyen nemzetőrség, s minden hazafi kötelessége legyen a honvédelem! mi ha mindenütt behozatik, bátran jósolhatjuk, hogy a bérsergek nemsokára végkép eltűnnek a föld színéről.

A jelszavul kitűzött „testvériség“ is igazolja ezt.

Igazolja pesti forradalmunk hasonlóképen. A közrend és bátortlét, mellynek fentartására használtatik egy részt a katonaság, itt mind a mellett, hogy a kedélyek s tömegek folytonos hullámozásban ingtak, pillanatra sem zavartatott meg.

Az egész mozgalom, magában véve, meglepő képét tünteté föl egy nagyszerű látványnak, mellynek személyei rögtönzött szerepeikben csupa hon- és szabadságszeretetleheltek s hasonló érzésre buzdítottak; csak hogy el nem tűnnek olly hamar a történet lapjairól, mert ők nem a képzelet, hanem az élet színpadán működtek.

A bécs-pozsonyi s pesti események egyébiránt aztán karöltve jártak, s kitört forradalmunk lángfolyamát kétségenkül a haza sorsának felsőbb helyen kedvezőleg fordulata mérséklé; ekkép történt, hogy árjai tul nem csapongván, rombolási nyomokat nem hagytak magok után. Óránkint ohajtottabb híreket nyervén Pozsonyból, ez mindinkább csilapítá közönségünk ingerültségét,

mig végre miután itt legfőbb kívánságaink rögtön valósultak, amazoknak újabb meg újabb kedvező hírekkel szaporodása nemzeti átalakulásunkat örvendetes, butlan ünneppé magasztá, melyhez hasonlót magyar történetünk gyéren mutathat fel.

Négy század borul el fölöttünk nemsokára, hogy illetén gyönyörteljes napokat élveze nemzetünk. Midőn a nép imádotját Mátyást prágai fogságából trónra kísérte Budavárba fel a magyar, akkor lehetett tán olly osztatlan, zajongó s általános örömet látni, mint az nap most, midőn a sajtó ennek áldozata *Stancics*, börtönéből kiszabadított.

Ezek a magyar kikelet napjai, borzasztó hosszú tél után. Méltán innen számíthatnók éveinket, — ez időponttól, midőn honszerkezetünk új alakot nyert, a pártok s osztályok eggyéolvadtak, s mi a magyarnak háromezredes átka volt, a meghasonlás s vizsály daemona körünkől száműzetett; midőn számtalanok politikai hite, meggyőződése, szive s vágya megváltozott; midőn 600 ezer helyett 15 millió jogegyenlő polgára lőn egyszerre Magyarországnak!

Boldognak tartom magamat a szerencse miatt, hogy szemtanuja lehettem e nagyszerű mozgalmaknak, s hogy e forradalom történetét az utókor számára én irhatom meg legelső, mellyel ha némi szolgálatot teszek hazámnak, szerencsémek kettőzöttnek érzem.

Legelső kitörésétől figyelemmel kísértem az egész átalakulási folyamat, s jegyzeteim és minden egyéb hiteles adat szolgál kútfőül nekem a lefolyt ötödfél napi történetek e rövid vázlatánál. —

Még néhány szót előbb a néphez.

Barátim! halljátok mit akarnak a hazának jobbjai. Ők nem azt akarják, hogy minden rend felbomolván, a rozlelkű szabadon üzhesse galád, garázda tetteit s bosszuját büntetlen tölthesse azon, kit gyűlöl, kitől fél, kitől eddigelő netán elnyomatva volt; hanem azt akarják, hogy minden ember, veleszületett méltóságánál fogva, egyenlőnek tartassék a törvény előtt, bármilyen osztályu vagy vallásu legyen; hogy minden ember a mivel

bir, azt sajátjának nevezhesse, arról szabadon rendelkez-
hessék. Névszerint hogy ti barátim a földet, mellyért ed-
dig évenként robotoltatok s urdolgában legdrágább idő-
teket elvesztettétek, ezentul, illő áron megváltva azt, ké-
nyetek kedvetek szerint jól művelhessétek s az egész ter-
més és annak jövedelme tietek legyen osztatlanul. Azt
akarják, hogy az ország terheit ezentul minden ember
viselje s azok földözésére mindenki, nemcsak ti, hanem
a nemes is fizessen; hogy az országot többé
más idegentanácsosok ne kormányozzák, el-
lenben minden város és falu magát szabadon igazgathas-
sa; a törvényhozásba ezentul ne csak a nemesség foly-
jon be; katonaságra ne csak a ti fiaitokat vigyék — és
pedig külhazákba, hanem leginkább mi magunk s mind-
nyájan őrizzük a hazát s erre képesítettünk; ezeket és még
több ilyen üdvös dolgokat akarnak ők. Azért ne szegül-
jetek ellenök!

Martius 15.

Mart. 14-kén este nem gondolták a főváros lakói, mire fognak reggel fölébredni, s midőn fölébredtek, nem hitték volna, mi fog az nap minden történni. Ha sokan azt álmodták volna, hogy láttak dél közepén fényes üstököst az égen, s látták, mikint ennek sugárai később ugyanannyi nyelvvé idomulva hirdeték a szabadság ígét; — vagy hogy az ősz Gellért helyén tündérkert állt arany palotákkal, miknek ajtait lángfejű sárkányok őrizék, s Duna medrében hig ezüst folyt a tenger felé: mind ezt hamarabb hiendették, mint hogy még délelőtt Pest utcáiban censuramentes nyomtatványok fognak a közönség kezén keringni. Annyira biztosnak látszék itt még a rendelet, melyet a zsarnokság a gondolat lebilincselésére hozott, s annyira kétséges volt ezrek előtt annak a sikerült gyorsasággal történhető lerombolása. Lelkesülés kellett ahhoz — olyan, mint minő azon költői művet ihlette, melly ama lelkesülést előidézte. —

De míg a főváros ügyei rendes folyamatuk szerint lepergének, néhány választott szellemű szabadságbarát messzire kiható terveket forralt egyidő óta. Névszerint Petőfi s Jókai szállásán cseréltetett közelebb egyiket e célra vezető eszme. Forradalmi napjaink egyikén Vasvári Pál, a mozgalom egyik leglelkesb vezére, a fiatal-ság gyűlhelyén (Uriutczában, Fillinger kávéháza — most

szabadság csarnoka) tömérdek sokaság előtt többiközt következőket beszéle el: mart. 15-kén reggel Jókai szobájában (mit egy ebédlő választ el Petőfi szállásától) nagybusan ültek s az európai mozgalmakról értekeztek Jókai, Petőfi, Vasvári s Bulyovszki Gyula (jeleszónoki tehetségű fiatal, egy másik vezére fiatalságunknak a forradalomban). Pillanatra csend állott be. Petőfi magasztos költői eszmékbe merült, Bulyovszkit sötét gondolatok lepék el, Jókait a jövőendő gondjai vették körül, Vasvári keblében remény éledezett. Rövidszünet mulva Jókai kérdé: hátha ágyuk durrogását halljuk, mit fogunk csinálni? — erre Vasvári, ki Petőfi törbotjával, mellynek tartalmáról azonban állítólag mitsem tudott, játszadozott, a tört hirtelen kirántva falnak hajtá s az Bécsnek irányában furódott a falba! Mindnyáján elbámulának, ugymond, e véletlenül, mellyet szerencsejelnek tartván, elhatározták magokat a nehéz kezdetre. Petőfiné — a lelkés honleány, mint magasztos jelleméhez illett, már előbb buzdította férjét, s ők utnak indultak a forradalom piaczára. Ezeket mondá Vasvári mart. 18kán este. Jelen perczig nem tudakozhattam érintett barátimnál ez elbeszélés körülményes valóságáról, de mivel az olly fenséges, olly lélekemelő s e mellett olly könnyen hihető, szinte vonakodom meggyőződni annak valótlanságáról. Még ha költöttek is kellene hinnünk azt, milly kedvező véleményt ébreszt azonnal bennünk a négy ifju hős jelleme iránt! *)

De haladjunk biztos adatok nyomán.

Az ellenzéki kör azon elveknek, mellyeket ő is vall, Európaszerte nyilatkozó győzelmét megünneplendő, mart. 9-kei délutánra termeiben zene mellett nagy lakomát rendezett, mellyben nyilván kijelenték a tagok buzgó rokonszenvőket az átalakulási mozgalmak iránt s roszalásukat Metternich politikája ellenében. Erre a fiatalság is, rendes gyűlhelyén tanácskozmányt tartván, 19-kére egy nagy bankettet (reformlakomát) határozott s e végre köv. aláírási iveket köröztetett: „Aláírási iv a pesti középponti

*) Később: az elbeszélés igaznak állittatik. B. Á.

fiatalság és szellemrokonai lakomájára. A bejövendő költség általa zene lesz biztosítva; az étkezés étlap szerint. Tartatik f. hó 19-kén, a hely a keddi (mart. 14.) közgyűlésben fog meghatározatni. Legkevesebb aláírási összeg 20 kr. pp.“ De az egyetemi tanács értésére kerülén a szándok, az a lakomatartást betiltotta, s mármár bomlani kezd az egész terv, ha az erélyes lelkű indítványozók csüggedetlenül mellette nem küzdenek, s a lakomatartást Jóka i M ó r ismételve nem ajánlja. Ez ingadozások közepett az ellenzéki körtől egy küldöttség érkezvén a keblében szerkesztett 12 reformponttal a fiatalsághoz, ezt mart. 14-kei délutáni 5 órakor tartandott közgyűlésre hívta meg. A fiatalság megjelent, s Vasvári Pál és Vidács P. szónokaival élén kijelenté megegyezését a 12 pontban, valamint azt is, hogy a 12 pontu kérelmezés, több ezer fővárosi lakostól aláíratva, tüstint küldessék föl az országgyűlésre. Hasonló véleményben volt nem egy ellenzéki körtag. De Klauzál Gábor és Nyári Pál (pestmegyei másod alispán) oda irányozták a dolgot, miszerint határozatul kimondatott, hogy az országos ellenzék főnöke Batthyányi Lajos az egyetemes ellenzéknek mielőbb Pestre egybehívására kéressék föl, hol aztán a pontok egyenkint tárgyalatván s megállapittatván, aláírásul országszerte köröztessenek, s ekkép egy monster-(óriási) kérelmezés alakban nyujtassanak be a hongyülésnek. A kedélyek megnyugodni látszottak e határozatban. Este a fiatalság gyűlhelyén a 12 reformpont közé Vahot Imre divatlapszerkesztő nagyon helyesen a statusfoglyok szabadon-bocsátásának iktatását indítványozá, mi közhelyesléssel azonnal el is fogadtatott.

Vannak statusfoglyaink, kik ama fenemlitett önkénykormány áldozatiul évek óta sinlenek politikai vétség miatt sanyaru börtönökben, s méltánytalanság leendett nemzeti kívánataink sorában rólok megfeledkeznünk.

Ekkor tehát már alakitva voltak a fővárosi ellenzék kívánatai, miktől Kossuth felirási javaslata csak általánossága miatt különbözött; a siker most már csak a dolgok rendes fejleményére bízott, mitől, daczára az ugyanazon este hallott bécsi forradalmi, nem egészen biz-

tos adatu, hiteknek, eltérnünk olly hamar, nem volt gondolatunkban sem.

Azonban a népek sorsát istenek vezérlik s ezeknek szelleme költők s látnokokba száll. Ezek által beszél az ég a néphez, és szavaikban csak az istentagadó kétke- dik. Petőfi látnoki lelke, mikép magától hallám, két nap óta mintegy szellemi képekben ábrázolá a történendőket elébe s ezenmagasztaltságban egy költeményt szült, melly- hez erőre, tisztaságra, hatásra nézve hasonlót még nem birunk. A költemény következő:

Nemzeti dal.

Talpra magyar, hí a haza!

Itt az idő: most, vagy soha!

Rabok legyünk, vagy szabadok?

Ez a kérdés, válasszatok!

A magyarok istenére

Esküszünk,

Esküszünk, hogy rabok többé

Nem leszünk!

Rabok voltunk mostanáig,

Kárhozottak ős apáink.

Kik szabadon éltek haltak,

Szolgaöldben nem nyughatnak.

A magyarok istenére

Esküszünk,

Esküszünk, hogy rabok többé

Nem leszünk.

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.

A magyarok istenére

Esküszünk,

Esküszünk, hogy rabok többé

Nem leszünk.

Fényesebb a láncznál a kard,

Jobban ékesíti a kart,

És mi mégis lánczot hordtunk,

Ide veled régi kardunk.

A magyarok istenére

Esküszünk,

Esküszünk, hogy rabok többé

Nem leszünk.

A magyar név megint szép lesz,

Méltó régi nagy híréhez,

Mit rá kentek a századok,

Lemossuk a gyalázatot.

A magyarok istenére

Esküszünk,

Esküszünk, hogy rabok többé

Nem leszünk.

Hol sirjaink domborulnak,

Unokáink leborulnak,

És áldó imádság mellett

Mondják el szent neveinket.

A magyarok istenére

Esküszünk,

Esküszünk, hogy rabok többé

Nem leszünk.

Ezen égi dallal keblében Petőfi, s a 12 pontu proclamatióval Jókai, mart. 15-kén reggel a szabadság csarnokában együtt megjelenván, előbb Jókai kiáltá ki a proclamatiót következőleg: „Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul, haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak s kívánjuk a sajtó szabadságát, censura rögtöni eltörlését; — felelős ministeriumot Budapesten; — évenkénti országgyűlést Pesten, és azt rögtön! — Törvényelőtti egyenlőséget polgári s vallási tekintetben; — kívánjuk: hogy a nemzeti őrsereg rögtön felállittassék, védje hazáját minden férfi, egyenruha ne legyen; — közös teherviselést; — urbéri viszonyok megszüntetését; — eskütszéket képviselet alapján, magunk választjuk bíráinkat magunk közül; nemzeti bankot, idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, — magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk. A politikai statusfoglyok becsáttassanak szabadon. Unio Erdély és Magyarhon közt! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet s bizni önerejébe s az igaz ügy istenébe! Egyenlőség, szabadság, testvériség!”

Már 8 órakor reggel nagyszámu csoportok olvasák több helyütt falakról az irott proclamatiót ezen czim alatt: *mit kíván a magyar nemzet*, s akképi sorozatban, mikint az az ellenzéki körben megállapittatott, ez levén irónnal a 12. pont alá jegyezve: *a statusfoglyok szabadon bocsátása*, melly kívánat, mint fentebb láttuk, csak az előbbi este tartott fiatalsági gyűlésen hozatott először szóba; a képviselet és eskütszék itt két pontot képeze.

Felolvastatván Jókai Mór által a fentebbi proclamatio, a jelenvolt közönség annak minden egyes pontját viharos tetszéssel fogadá.

Utána Petőfi lépett elő, s elragadó lelkesüléssel szavalá el nemzeti dalát. Az elhatározó pillanatot e szavak, e lelkesülés teremté elő. Minden kebel egyszerre tűzokádó-heggyé vált — a szolgaságerzet-nyomasztotta

öntudat méltó kitörésének Aetnájává, s nem volt egyed, ki a vers utósorait minden szakaszban fenhangon után nem mondta volna, miből százak mennydörgő, lelkesült esküvése származott.

Innen a vezérek, roppant néptömeg kíséretében, először az orvosi tanuló karhoz, mely derék tanárai meg-egyezésével is azonnal hozzájuk csatlakozott, aztán a mér-nökökhöz, s elvégül a jogászokhoz mentek, mindnyájo-kat a velök egyesülésre szólítván fel. A tanulók szeplőtlen lelkök szent tűzével fogadák a felhívást. Midőn ennek kö-vetkeztében egyik joghallgatói teremben a rend felbom-lott s a tanár növendékeit a köztörvényre, melyet tanít, utasítá, felmutatván egyszersmind a törvények könyvét, — válaszul ezt adák neki: zsebibe dughatja most az ur avas obscuritásait! És midőn lent a mindinkább szapo-rodó tömeg előtt Vidács P. kinyilatkoztatá, mikép a tanárok megötödöltetéssel fenyegették őket, ha a mozga-lomban részt venni merészelnek: nagy gunyhahota s ka-czaj keletkezett minden oldalról. Itt az egyetem előtti nyílt téren ismételve felolvastatott a proclamatio s elszavalta-tott a nemzeti dal. Következései természetesen el nem maradtak. Azonnal elhatároztatott az első pontnak — a sajtószabadságnak haladéktalan eszközlésbe vétele, tény-leg s a censura mellőzésével. A határozat rögtön foga-natosított. Rámenvén ugyanis a néptömeg Landerer és Heckenast hatvani-utczai nyomdájára, miután a vezérek: Pe-tőfi, Jókai, Vasvári s Vidács választmányi tagokul a nyom-datulajdonost felszólíták: kívánja-e önkint a programmot s Petőfi költeményét censurátlanul kinyomatni s ettől igen-lő választ nyertek, a nyomdát a nép védelme alá helyez-ték s önfelelősségök alatt szedették s kinyomatták mind a két iratot — a proclamatio tüstint németre fordittatván s akkint is sajtó alá bocsáttatván. Ezalatt Jóka i előjövén, a nyomdahivatal ajtajától beszédet tartot a néphez, elmond-ván czéljokat s azt hogy békes uton akarnak haladni. Utá-na Vasvári szólott, s dus ismeretekre mutató szónok-latában elmondá az európai mozgalmak keletkeztét, el azt, mikint a római pápa Olaszországban egy rakétát bo-

csátott fel, melly legelől Siciliában gyulván ki, innen Franciaországba, Franciaországból Belgiumba, Belgiumból Bécsbe, innen végre Pestre szállt, s itt ereszkedett le. Ezután közkívánatra Petőfi szavalá el ismét költeményét, mellynek elragadó hatása nemhogy csökkent ez által, sőt mindinkább növekedni látszék. Az egész hatvani-utcza tele volt emberekkel, kik a versszakaszok eskü-refrainjét egekig ható robajjal utánzengék. A dicsőített fiatal népköltőben itt, ezernyi sokaság előtt, szabad ég alatt, bátor homlokával s eltökélt arczkifejezésével, egy őskori látnokot képzeltünk magunknak, ki rabigába vert honfiait, véreit lánczaiknak összetörésére szólítja fel s ösztönzi, — s hozzáképzeltük a halhatatlanság örökzöld borostyánját halantékira! Még Bulyovszky *) Egressy Gábor, Irányi, Vidács, Irinyi József szónokoltak — valamennyien rendre s béketűrésre figyelmeztetvén a közönséget; volt ki németül is lelkesíté a tömeget. Pontban déli tizenkettőfél órakor mutatá fel Irinyi a sokaságnak az első nyomtatványt — első példányát a mint mondá, saját erőnkkel kivivott sajtószabadságnak. Dörgő éljenriadások üdvözölték a királyi gondolatok e megtestesült szabad angyalát, s mindenki korlátozhatlan epedéssel ohajtá azt dobogó kebléhez szorítani. Nem hasonlítanak e határtalan örömszajhoz a lelketlen ágyuk üdvölvései, mellyek a fejedelmi sarjadékok születését hirdetik, — ó nem hasonlít abhoz semmiféle bacchanaliák tomboló rivalgása! — A példányokra, mellyek ezerével nyomattak, észrevehető türelmetlenséggel, melly azonban a rendet nem bontá meg, várakozván a nép, ki lőn kiáltva, mikép a példányok délutáni három órakor a museum udvarán fognak szétosztatni, mire az egész tömeg csendesen eloszlott.

*) Midőn Bulyovszki beszéde közben egy szózat a tömegből (Vajda Jánosé) fennen kiáltaná: „le a kétfejű sassal!“ — czélolván a nyomdalakkal szemközti ház falán lógó festvényre, szónok jellemző mérséklettel kiméletet kért az ártatlan fa számára, mondván, mikint ha annak ideje eljő, önmagától fog az onnan leodvasodni. S ime harmad nap a sas már nem függött ott. B. A.

Ezen egész idő alatt szakadatlanul hullott az eső s míg más országokban eltakarodott ilyenkor a nép mozgalmi helyéről, a magyar hős kitartással tűrte a zuhanást, pillanatig sem tágitva jogszerű követelésiben. Bebizonyította ez által, hogy megért immár nemcsak a jogokra, de még példaadásra is.

Nagy dolgok előérzetével vártunk ez idő óta minden bekövetkező perczet, főleg miután hallók, hogy a polgárság is csatlakozott a mozgalomhoz, a tanács pedig, mely már délelőtt is vitatkozott e tárgyban, délután ismét vegyes ülést tart a vál. polgársággal hasonló okból. Jól ismertük fővárosi polgárhatóságunk szellemét s noha tudtuk, hogy vannak keblében aggodó s idegen érzelmű férfiak, kiknek akaratosságán sok jónak s üdvösnek előretörő hulláma megtört mint a napsugár a szepesi kősziklákon; ellenben olyanokat is találtunk, kik ama hullámok feltartóztathatlan erejét belátták nemcsak, hanem ők magok is nem csekélynépszerűséggel bírnak, melyet a tanácskozás mérlegébe vetve, ritkán szoktak ohajtásaikkal légbe röpíttetni. Tudtuk, mennyit bír egy Rottenbiller, Kacs Kovics, Staffenberger stb. de tudtuk azt leginkább, hogy az áradatnak elvégre gyakran semmi sem áll ellen. —

Délután már tüstint két óra után láttunk egy nagy csapatot a museum udvarára vonulni, s miután a nagy lépcsőzeten megállapodtak, a nyomtatvány-kiosztók ezeket előbb egyenkint adogatni kezdték, de csakhamar ostromolt várkint robantatván meg, csomónként magasra feldobálták s ugrasztották a nép közé. Ezer kéz viaskodott a léghen utánok, és százat meg százat összetéptek, csak-hogy még rongyait is szerencsések lehessenek birni az evangeliumi hirdetménynek, mellyen következő 12 pont ragyogott köv. czimmel nagy betűkben:

Mit kíván a magyar nemzet?

Legyen béke, szabadság és egyetértés!

- 1. Kivánjuk a sajtó szabadságát és a censura eltörlését.**
- 2. Felelős ministeriumot Budapesten.**
- 3. Évenkénti országgyűlést Pesten.**
- 4. Törvényelőtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben.**
- 5. Nemzeti őrsereg.**
- 6. Közös teherviselés.**
- 7. Urbéri viszonyok megszüntetése.**
- 8. Eskütszék, képviselőlet egyenlőség alapján.**
- 9. Nemzeti bank.**
- 10. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk!**
- 11. A politikai statusfoglyok szabadon bocsáttassanak.**
- 12. Unio Erdéllyel.**

Egyenlőség, szabadság, testvériség.

Ekkor a muzeum nagy lépcsőzetéről elvonult sokaság a városházi tért s a városház tanácskozási termeit foglalta el, hol a polgárság és nép az első tanácsi és közgyűlést tartá nyitott ajtóknál, mindenkinek befolyása és jelenlétében. — Megjelenvén a választó polgárság és a tanács teljes személyzetben, előadattak a közkívánságok s az, hogy a tanács is írja alá azokat.

Nyáry, Jókay s Petőfi előadásira legelőször Kacs Kovics városi főjegyző válaszolt, kijelentvén, mikép „a nép szava isten szava,” s mikép ezen pontok némellyikei iránt országgyűlési követek pártoló utasítással bírnak, többire nézve Pestváros hasonlólag a kor igényeihez alkalmazza magát. Ezután Holovics tanácsnok szólt, s a kívánatok fölött még bővebb tanácskozást kívánt; de feleletül egy szózatot a sokaságból azt nyeré, hogy ezen pontok fölött a nemzet már ötven év óta tanácskozik, Rottenbiller alpolgármester pedig ellenveté, mikép e tárgyról egész délelőtt folyt a vitatkozás; nem szabad Pestnek hátramaradni a többi európai mozgalmaktól, nehogy egykor bélyeget süssön reá a historia. Erre Klauzál Gábor emelte komoly szavát e komoly pillanatokban s meggyőző okainak nem lehetvén ellenállani, egykét felszólalás után a polgármester és szószóló aláírták a 12 pontu nyomtatványt, s városi pecséttel ellátva kimutatták ablakon a városház előtt összegyűlt roppant néptömegnek, melly kívánsága teljesítését a tanácsstermi nyitott ablaknál állt egykét jeladó után, ismételve kitört óriási hangjával sürgeté, s midőn az aláírt ívet a polgármester felmutatá, viharos éljenezet hangoztatott. Érdekes volt a tanácsstermet ben s a zajongó sokaságot kün a szabadon látni. A városi tanács szűk körbe szorítva a fuladásig tömött teremben, soha nem érezte magát úgy hiszük olly kényelmetlenül mint most; asztalon előtte s körülötte a padokon sáros csizmákkal álltak sűrűn a követelők, feldöntvén a tentát, öszszegyürvén a zöld posztót s élénk szónoklat és taglejtéssel, sokszor mindnyájan egyszerre sürgetvén az aláírást. Kün a szabad téren szabad ég alatt vész előtt zúgó tengernek látszék felülről a nép, melly a folytonos

esőtől veretve, példátlan tanujelét adá, minden erélyes föllépése mellett, türelme s várakozásának, míg elvégre kívánsága sikerült.

Ezután egy működő választmány a nép, tanács és v. polgárságból neveztetvén, következő pontokban állapodtak meg a tanácskozási teremben, a legszükségesebb teendők iránt:

Egy küldöttség választassék a hatóság kebléből, melly Pest városa közönsége hozzájárulását a nemzeti kívánságokhoz ő felsége s az országgyűlés előtt kijelentse, s azt azok teljesítésére fölkérje; egy másik azonnal menjen a nm. helytartótanácsához, azt a történőkről tudósítsa, s főleg e három kívánatnak foganatosítását szorgalmazza: miszerint a sajtó haladék nélkül szabadíttassék föl bilincseiből, vagyis a censura szünjék meg; Stancsics Mihály, ki a budai várban szabadon írás miatt foglyoskodik, tüstint szabadon bocsáttassék, s végre Pest város közönsége maga képes levén a bátorlétet s csendet kellőleg fentartani, minden katonai beavatkozás távol tartassék. Épen indulóban volt Budavár felé a küldöttség, midőn Almásy Móríc gr. pestvárosi kir. biztos érkezése jelentetett, s a nép nagy kíváncsisággal kísérte őt fel a városházba. Itt említett biztos ur a vál. község tereméből a kün összesereglett népnek kijelenté, mikép nádor ő fensége egyenes parancsából érkezve, a fővárosnak tudtaul adja, hogy a felső tábla Pozsonyban a rendek reform iránti fölríási javaslatát egész terjedelmében elfogadta s egy országos rendi küldöttség már elindult Bécsbe ő felsége jóváhagyását kikérendő; mikép továbbá a helytartótanács, értesülvén a fővárosi mozgalomról, kész minden józan engedélyre — „csak sokat ne kérjenek.“ Erre a küldöttség Budára ment által. A kívánság mindhárom pontja teljesített. Ezreknek egy óriási hangban öszpontosult sürgető kiáltása a helytartótanácsi épület udvarán nem kis nyomatókat adott a kérelemnek.

És megnyílt a fogolynak börtönajtaja s ő képzelhetlenül meglepetve vezetteték ki fogságából. „Stancsics megdöbbenve hallá tömlöczébe — így ír Vahot a pesti divatlapban — a kiszabadításaért jött nép háborgó tengerének moráját, s midőn megtudá hogy szabad, midőn

látá, hogy nemcsak ő, hanem vele együtt a nép, testvérei is szabadok, midőn hű neje kebelére borult s baráti, megszabadítói ölelék csókolák, — az elfogultság miatt nem tudott szólni, magához jőni, és csak égő könyei beszéltek ki helyette forró hálaérzelmeit. A nép égrázó éljenriadások közt karolta fel őt, mint legdicsőbb martalékát, s mintegy 10ezer ember kíséretében győzelmi pompával, egész diszmenettel hozta le Budáról Pestre. Különösen az ő s neje számára rendelt bérkocsiból kifogták a lovakat s felváltva, mintegy 12 ember huzta azt, míg az ünnep hősenek rögtönzött testőrei az előlső s hátulsó bakon s mintkét oldali hágcson foglaltak helyet. Az este 8 óra tájban történt menetet zászlókkal vezetétek, a koci körül egykét hirtelen előkapott fáklyát lobogtattak, azon utczákon, hol a menet elvonult, a házak ablakai hirtelen kivilágítottak, mindenfelől lelkes üdvözlések hangzottak, s a kísérő roppant tömeg, mellyhez a munkások tisztes osztályából is nagy számmal csatlakoztak, folytonosan riadozá: Éljen Stancsics Mihály, a nép embere! Éljen a sajtószabadság! Éljen a szabadság, egyenlőség!“

Igy vontaták a nép apostolát sebesen s diadallal egész a magyar színházig. Itt közkívánatra Bánkban adatott ez este — Katona dicső műve, mellyben szinte szabadsághősök küzdenek idegenek önkénye s kormányzása ellen, — s miután hire futamodott, hogy Stancsicsot a színházba viszik, roppant sokaság gyűlt, nemzeti jelekkel ékitve, a teljes kivilágítással rendezett előadásra. Midőn a megszabadult kocsijával a színház előtt megállottak, a népsokaság, vélvén hogy Stancsics is bejő, felkavarodott tengerárkint rohant a művészetcsarnok belsejébe, s felbomlasztá az előadási rendet. A páholyok megnyitlak a népnek, melly azonban a nők által elfoglaltakat gyöngéden megkimélé s csak a többit és a földszintet zsufolásig tölté el, míg a színészek valamennyien a szinpadra kiállottak, bámulván a játékot, mit a nép kezeikből kiragadott. Harsozó láрма s tapsvihár közt hangoztatá erre a zenekar a Rákóczyindulót s miután ennek végeztével Egressi Gábor, úgy mint volt a szabadlelkű Peturbán öltönyében előre lépve, polgártársait megkérde: valljon Bánkban előadását foly-

tassák-e vagy Hunyady László dalmű némelly kedveltebb szakait énekeljék a színészek? a nép: marseillaise!-vel válaszolt. És ismét harsány éljenkiáltások özöne közt zendült meg a szabadságot lehelő francia nemzeti nóta. Ezután Wolf és a kardalnokok Hunyady László dalműből énekeltek, mellynek e szavainál: „Meghalt a cseleszővő“ többen Metternich nevét kiáltozák. Később Egreszi Gábor egyszerű magyar köntösben kardosan Petőfi nemzeti dalát szavalá el ritka lelkesüléssel, s annak eskütartalmu szavait a nép itt is fölemelt ujjakkal s öröm és magasztos lelkesüléstől áthatott arcczal utána dörgé, morajló szózata hasonlítván a niagarai zuhatag kábitó hullámzajához. Hasonlag magyarázhatlan tetszésrobaj követte később Füredy énekelte népdal: „Elszegődtem Tarnóczára bujtárnak“ — igen helyesen alkalmazott következő szavait: „Elég nekem tíz forint és szabadság, nem kell nekem szolgaság!“ Énekelték továbbá Kölcsey hymuszát, Vörösmarty szózatát s miután még néhányan a szinpadról és páholyokból röviden szónokoltak, Jókai Mór kinyilatkoztatására, miszerint Stancsics gyöngélkedő egészsége miatt nem jelenhetik meg, a közönség Rákóczy induló mellett riadó éljenekkel oszlott el.

Ezalatt a működő választmány a rendfentartásról tanácskozott. Alig ült néhány perczig, midőn harsány éljenek Stancsics érkezését jelenték. A terem pillanat alatt megtelt emberekkel s ezek élén Stancsics jött és az asztal egyik szárnyvégéhez állva, lassu mintegy tulvilági hangon, fájdalom-mosolygó arcczal ezeket mondá: nem érdemlettem én azt szegény paraszt ember — hisz nekem igen csekély érdemem van, — mig ott a börtönben ültem, három gyermekem temették el; idősb fiam, nem tudván kimondani az S betűt, mindig Tancsicsnak hitt; urak, erre figyelmeztetem önöket... Sokan megütkezve néztek egymásra, megháborodottnak hitték elméjében — de ő nem volt megháborodva — már valósággal így írja magát. Nyáry alispán figyelmezteté a közönséget, mikép a kiszabadultnak szüksége van nyugalomra, azért kísérik őt családi körébe, szabadságot addig is élvezendőt, mig a

birói ítélet fölötté kimondatik. Erre Stancsicsot csakugyan nemsokára haza kísérték — folytonos éljen kiáltások hasítván a léget. Most az ellenzéki kör adá elő megbizottai által indítványát, miszerint ugyanis a nevezett kör nem titkolhatván el örömét a fölött, hogy Pestváros lakosai hazafi buzgóságuknak olly szép tanujelét adták, s olly szép eredményeket létesítettek, ennek következtében kivilágítással kívánják ezen örömnapi nevezetes eseményeit megünnepeltetni, s a működő választmány elhatározá, mikép más nap (16-dikán) a városi középületek teljes világításban fénylendvén, a városház tornyára nemzeti zászló tüzetik föl, mellynek elkészítésére azonnal Kajdán gombkötő polgártársunk megbizatni elrendeltetik. Ezután e nap eseményei fölött egy hivatalos jelentés szerkesztésre bizták meg Kacskovics Lajos választv. tagot, ki nek e végetti elvonultával a jegyzőség Irányi Dánielre (v. tag.) ruháztatván, s ez is később a rendfentartási falragaszok fogalmazása végett a mellékerembe menvén, további jegyzőül Molnár György v. tag kiáltatott ki — és határozott, miszerint fenforgó körülményekben a városi bátorlét biztosításaul a polgárőrség mostani száma elegendő nem lévén, az még 1500 fővel szaporittatik s ugyanannyi fegyver kéretik e végett a helytartótanáctól.

E naptól fogva tehát — így szóltak a javaslók — minden nyugott s becsületes ember, kit a választmány arra képesnek tart, ez előtt beírja nevét a lajstromba s fegyvert kap és jelt: nemzeti színű szalagot balkezére s hasonló színű kokárdát kalapjára, levén Pestváros polgárőre, míg a nemzeti őrség tökéletesen rendeztetik. A tanácskozást két küldöttség érkezte szakasztotta félbe. Első a fiatalság részéről jött panasszal, miszerint a nap eseményeit tollra vevén, a nyomdából azt a censorhoz vitték, minélfogva rendeltessék meg, hogy az irat szabadon nyomathassék. A működő választmány azon értesítéssel nyugtatá meg a küldöttséget, mikép a nyomdakat ma éjjel ő foglalja el s holnap reggel azonnal hivatalosan fognak a nyomdatulajdonosok a hozott végzésről tudósittatni; addig tehát békével legyenek. Másik mintegy 11 órákor az ellenzéki kör részéről jött hasonló pa-

nasszal, mire a végzés az illető tulajdonossal azonnal közöltetvén, a sérelem elhárított. S ilyen fáradhatatlan munkálkodás után a működő választmány késő éjjel oszlott el, szükség esete végett vagy három tag egész éjjel ott maradván. Az elnökséget Rottenbiller alpolgármester vitte — szokatlan türelem és jó tapintattal.

A kezdődött békés mozgalomnak egyik legfőbb vezető hőse Klauzál Gábor szeretett honfitársunk volt. Nem kételkedünk kimondani: miszerint ha Klauzál Gáborunk nincs, a dolgok már első nap tán oly általányosan kielégítő ponton nem állanak. Őt nevezzük s kiáltjuk ki az összes haza előtt Pestváros bátorléte megőrzőjeül, s tán az egész honbéke védangyalaul s uj korszakunk egyik legdicsőbb tényezőjeül. Utána következik ez érdemben Nyáry Pál pestm. másodalispán. A nép, melly utolsó perczig mindenütt tömötten jelen volt s a folyton hulló eső alatt szokatlan türelem jeleit adá, szinte nagy dicséretet érdemel a rend szoros megtartásaért.

Az ellenzéki kör termeiben, hova színház után a tagok s ezeken kívül mások számosan vonultak, nem lehetett komor, vagy hazafi bánattól bus képet látni. Csoportonkint a nap eseményeiről beszéltek. A bécsi forradalomról már bizonyos hírek érkeztek — vegyesen azonban még illyesekkel: hogy a császári palotát felgyújtották, Metternich lakát földig rombolták, 80-nál több ember elesett, ő felsége Pozsonyba menekült stb.

A sajtók ez éjjel már felszabadítva dolgoztak, a rendes katonaságot polgárőrök válták fel, mindenütt öröm és szabadsághangokat lehetett hallani.

Igy ülte meg a magyar a fővárosban önerejével kivivott uj szabadságának első napját.

Még azon este megjelent, s más nap a lapokkal szétküldetett s falakon olvasható volt köv. hirdetmény:

Pestváros közönsége nevében alulirottak szerencsések hivatalosan értesíteni a magyar nemzetet, hogy a mi más országokban polgárvérbe került, — a reformot — Budapesten 24 óra alatt békés s törvényes uton kivivta a törvényes egyetértés. A városi tanács ugyanis a választó polgársággal értesülvén arról, mikép a város polgárai és

lakosai vele együtt akarnak értekezni az idők komoly fejleményei felett, a tanácskozási teremek századokon át zárva volt ajtait 1848-dik évi martius 15-kén délutáni 3 órakor a népnek megnyitá, s miután megértette annak törvényes kívánatait, azokat mint nagyobb részt már eddigelő is keblében ápolt hazafiui ohajtásokat, egy szívvvel egy akarattal elfogadta, magáévá tette, sőt azon tizenkét pontot, melyeket nagy részben a nemzet 1790-dik év óta törvényhozás utján is annyiszor sürgetett, ezen közgyűlésben az országgyűléshez intézendő kérelmezéskint aláírta.

A nemzet ohajtásainak említett pontjai következők:
(mint fentebb)

Következtek a közgyűlés határozatai: miszerint a) Pest-város iminti közkívánatait egy választmány haladéktalanul személyesen terjessze elő az ország rendéinek, ő felségét pedig hódolva szeretett koronás királyunkat kérje meg, hogy ezen országgyűlést minél előbb Pestre tegye át. b) A közgyűlés alulírt választmányt bízta meg, hogy a rend fentartásaul czélszerűen intézkedve, határozatait fogantossítsa.

Mellyeknek teljesítéseül alulírt választmány kiküldetéséhez képest:

a) Tüstint átmene Budára a nagyméltóságú magyar királyi helytartótanácsához, s ugyanott azon kormánysszéki határozatot nyerte, mely szerint a censura nyomban megszüntettetett, a sajtó annyi százados bilincsei alól fölszabadult, s addig is, mig sajtótörvények hozatandnak, a sajtókihágások felett a nemzett bizodalját bírós a nagyméltóságú helytartótanács által a hozandó törvényig ideiglenesen kinevezendő egyének fognak a fenálló törvények szerint itélai. Ime e lapok is tanusítják a határozat fogantatát.

b) Kieszközöltetett, hogy a sor-katonaság nem fog a rend fentartásába elegyedni, melynek biztosításaul alulírt választmány intézkedett, hogy a pesti polgári őrsereg eddigi száma jelenleg 1500-ra szaporittassék, s mint nemzeti őrsereg nemzeti színekkel ékesíttessék.

c) Kieszközölte, hogy Stancsics Mihály hazánkfia, ki azért, mert szabadon irt, mint statusfogoly Budán le vala tartóztatva, birói ítéletig nyomban szabadon bocsátatott,*) s a nép kíséretében családjának adatott vissza.

d) Illy békés és törvényes uton minden vérontás és csendzavar nélkül kivivott nagyszerű reform-diadal megünnepléseül holnap Budapest ki leszen világítva, s innentul Pestváros, mint a haza szive törvényházának tornyán nemzeti színű zászló lobogand.

Budapest a törvény és béke korlátait nem sérté meg, s miután a rend fentartása hazafiui érzelmű lakosainak kezébe tétetett, reméli: hogy az egész haza ebben is követni fogja példáját.

Költ Pesten 1848-dik évi martius 15-kén.

Rottenbiller Leopold s. k. választmányi elnök. Klauzál Gábor s. k. Nyáry Pál s. k. Egressi Sámuel s. k. Irinyi József s. k. Staffenberger István s. k. Molnár György s. k. Irányi Dániel s. k. Vasvári Pál s. k. Petőfi Sándor s. k. Tóth Gáspár s. k. Gyurkovics Máté s. k. Kacs Kovics Lajos s. k. E volt a három első censuramentes *magyar* nyomtatvány.

*) Nyáry Pál kezessége mellett. *B. A.*

Martius 16.

Az éj egy ollyatén zajos, mozgalomteljes nap után, minden reményen s várakozáson felül nyugalmasan folyt le.

Voltunk ezeren, kiket mart. 16-kának első órái viradva találtak, — kik mintegy elválni nem bírtunk a naptól, melly „Mátyás igazságát“ ismét visszahozá reánk, kik attól tartottunk, nehogy az álom elvigye tán boldogító képeinket, vagy egybeolvassa Morpheus szüleményivel, mert olly csodaszerű fényben tüntek előttünk fel az előbbi nap eseményei.

A nyugalom, melyet testünknek áldozánk, igen rövid volt. Szent aggodalommal ébredtünk föl, mivel tudtuk, hogy e napokban vagy örök életre viradunk, vagy emléktelenül elszenderülünk. Első nehezebb volt a másikonál, mert erre csak az kívántatott, hogy ősi átkunk — a meghasonlás támadjon fel közöttünk, s azonnal egy lépéssel tán az enyészet örvényébe sodortatunk. És az anyag ehhez nálunk épen nem hiányozott. A kiváltság, osztályzat, előitélet s gögnek egész lávája forrt állományunk belsejében, és mi egyedül az ész, az okok legyőző hatalmában bizhatánk.

De bizodalmunkat főleg azon szellem befolyásában helyezők, melly a nemzeteket most szerencsésen vezérli

rendeltetésökhöz. — Világosan feküdt előttünk továbbá, mikép a magyar nemzet, műveltsége folytán, érett s képes azon jogok és előnyök birására, miket egy szabad nemzet élvezhet; képes az önkormányzás nehéz kérdéseit minden oldalról saját eszének élével bonczolgatni, a nélkül, hogy azzal magát, a késsel vigyázatlanul fölfegyverzett gyermekként megsértse; hogy végül eljutott azon korra, miszerint idegen gyámkezek által járszalagon többé ne vezettessék.

És ámbár százados emlékül ránk maradt a pártviszály, mégis, mi keblünk szent reményeinek legnagyobb lengületet adott, az az előbbi napi tapasztalás volt, midőn minden politikai színezet eggyé-olvadva, minden nemzetiségi s vallási, osztály és rangkülönbség kiegyenlítve látsván, mindnyájok ajkain csak egy szó, egy ohajtás lebegett: a szent szabadság!

Ugy valánk meggyőződve, miszerint azon lelkesülés, melly az önkény óriási molochát megdöntette, vissza fog utasítani minden kísérletet, minden törekvést az eddigi járomkor visszaállítására; mikint készebb önmagát áldozatul vetni mint édes szerzeményét — a szabadságot!

És ezen nézetekkel, ezen meggyőződéssel keblünkben, vetők szemeinket Pestre, szabadságának második reggelén. Ünnepies színben iparkodék feltűnni minden. A főbb utcák házablakaiból s kapui fölött már kora reggel nemzeti zászlók lengtek; Landerer és Heckenast nyomdáját több zászló mellett egy nagy lobogó ékesíté köv. felirattal: „éljen a sajtószabadság!“ — az ellenzéki kör szállásán szinte több zászló közül egy nagyobb tünteté ki magát az erkélyről köv. jeligével: „éljen a magyar szabadság!“ A tegnapi esőzést kellemes, derűs idő váltván fel, maga a természet is mint látszék ünnepelni szándékozik e napot. A fővárosnak egészen más tekintete volt. Mosolygni véltük az élettelen anyagot s mintegy lábunk előtt láttuk az óriási lánczot, melly nemcsak egyesek s emberek-ről, hanem egész fővárosról — az egész hazáról egyszerre s olly hirtelen lehullott. A jövő biborpiros hajnal-színben ragyogott előttünk. Az események rokonító varázsa közelebb vonzá egymáshoz a távol ismerőseket, s

kezet szorítva beszélgetének ők a jelentékes napi tárgyról. Hón üdvözölték egymást a barátok s ha a győztes elvüek táborából voltak, örömkönyüt láthatál szemükben az igazság olly fényes diadala fölött; és ha egyikök tán az ellenkező oldalon állt előbb, őszintén megvallá tévedését vagy kényszerültségét, minél fogva meggyőződését nem követheté! bocsánatot kért s nyert barátjától azon igaz vagy színleges mellőzésért, melyet közējök az elvek különbsége vont, pusztító vészkin rajzoltatván az ellenzéki tanok mindazok által, kik saját kényelmöknek a haza érdekét feláldozni nem iszonyodtak! —

A szabadság arany korszaka megnyilván, annak védhástyáit: a közrend és bátorlétet is mindenkép erősíteni s meghódíthatatlanokká képezni kelle. Erről erélyesen gondoskodott a működő választmány az előbbi nap határozott őrsereg-szaporítás által, melyet illetőleg 16-kán reggel következő hirdetvény ragasztatott a falakra:

H A Z A F I A K !

Pestváros közönsége alulirt napon a hozott s más hirdetményben közzéteendő határozatok végrehajtására s a rend fenntartására alulirt bizottmányt közértelemmel választván, ez ugyan csak mai napon összeülvén következőket határozott: 1. A létező polgári őrsereg jelenleg 1500 taggal fog szaporíttatni. 2. Minden becsületes ember magát mátol kezdve a városházán jelentheti s ennek bírálata után fegyvert és ismerető jelt ingyen fog kapni. 3. A most létező polg. őrsereg is ugyanazon ismertető jelt veszi föl, melly lesz egy nemzeti szalag a balkaron s nemzeti színű rózsa a fővegen. 4. Az ujonnan fölveendő polgárőr a létező osztályok bármellyikébe állhat. 5. A bizottmány, ha szükségét látandja, ezen nemzetőrséget még szaporítandja. 6. A bizottmány teljes bizodalommal várja minden becsületes hazafitól, hogy a személy és vagyonbátorságot nem fogja megsérteni, sem a közbékét és rendet megháborítani. 7. A bizottmány minden becsületes hazafitól megvárja, hogy ennek és az őrsereg minden egyestagjai intéseit szívesen követni és teljesíteni fogja. Polgártársak! jel-

szavaink: éljen a király, alkotmányos reform, szabadság. egyenlőség, béke és rend! Költ Pesten 1848. évi mart. 15-kén. A bizottmány elnöke és többi tagjai: Rottenbiller Lipót s. k. vál. elnök. Klauzál Gábor. Nyári Pál stb. mint fentebb.

És mi nehány év előtt még lázító intézvénynek tartott, a tetteleg megindult nemzeti őrseregbe nem 1500-an, de számos ezrek jöttek iratni be magokat. Versengve előzték egymást a beállhatás dicsőségében, mintha visszakerültek volna a régi idők, midőn a harcz diadalmiban osztás végett, győzelmes zászlók alá sereglettek a tűzkeblű magyarok.

Mig e munka egyik városházi teremben erősen folyt, a vál. polgárságiban 9 órakor a működő választmány ült nyilvános tanácskozásul össze. Mindenekelőtt a polgárság nagyobb számmal kívánván magát a választmányban képviseltetni, ennek tagszámához következő egyedek választattak: Nádosy István, Grosz Ferencz, Borsody Endre, Emmerling Károly, Burgmann Károly, Gieszriegl József, Beliczay Imre, Müller József, Vecsey Sándor, Aul József, Ilkey Sándor, Kendelényi Károly, és Jókay Mór meg Emődy Dániel.

Erre az országgyűlés elé s Bécsbe küldendő választmány neveztetett ki s Kendelényi és Degré által a tanács tüstinti hozzájárulásra szólíttatott fel; a feliratszerkesztés végre Kacs Kovics Lajos főjegyzőre bízott.

Ez ülésből ment Buda városhoz is a tegnap határazott küldöttség, csatlakozásra szólítandó fel az iker fővárost.

Ugyanekkor némi katonai fenyegetőző állásról értesülvén a választmány, Nyári Pál s Kendelényi Károly azonnal az ülésből kiküldettek, élő szóval megtudandók Budán a főparancsnoktól, hogy miért legyen ott a katonaság felállítva, s azonkívül hogy fegyverkiadást eszközjenek ki; s a megbizottak még ez ülés folytán jelentették, mikép a katonai főparancsnok laka előtt felállított katonaság interpellatiojuk következtében azonnal elparancsolattott, továbbá 500 darab fegyver Pestváros hatósága rendelkezésére készen áll, végre több is fog még kiadatni, mihelyt a már tett rendelet következtében Komáromból megérkezik.

Délután Tipula Péter, köztörvénytáanár s dékán, a ki már előbbi nap este is kinyilatkoztatá, mikép a városi hatóság az egyetemi fiatalságról szükség esetén szabadon rendelkezhetik, ismételve megjelenván, az egyetemi tanári kar közremunkálását ajánlotta s kérte a dolgoknak akkinti vezetését, hogy az ifjuság hivatlan izgatók által semmi veszélybe ne döntessék; mire Kendelényi vál. elnök kinyilatkoztatá, hogy az eddig legnagyobb ovatossággal s mérséklettel történt lépések s hirdetmények legjobban tanusitják, mikép a dolgok törvény korlátai közt forognak s férfias komolyság és higgadtsággal intéztetnek — az ifjuság a magánál tapasztaltabbak tanácsinak önkint hódolván.

Ezután a helyt. tanács intézvénye, mellyben az a censura megszüntetését jelenti, olvastatott s közhelyesléssel fogadtatott. Az említett intézvény következő:

Nemes városi tanács!

A megelőző censura a törvényhozás további rendelkezéseig megszünvén, a sajtó kicsapongásai és visszaéléseinek kellő megtorlása végett, addig is, míg a törvényhozás intézkedendik, e következő szabályok állittatnak fel: 1) A sajtó minden megelőző censura nélkül szabadon működik. 2) Minden, akár könyvnyomtatás, akár könyomás által kiadott bármelly nemű irat, vagy rajznak szerzője, szerkesztője vagy készítője az iratban vagy rajzban foglaltakért felelős. 3) Minden könyvnyomtató és könyomó az illető irat vagy rajz kinyomása, s a szerzőnek átadása után tartozik azonnal a nyomatnak egy példányát az illető hatóság elnökének átadni, ki 4) Köteles azon példányt a kinevezett bizottság elnökének haladék nélkül felelősség terhe alatt s azonnal átküldeni. 5) A sajtó utján elkövethető visszaélések és kihágások megbíralása végett rendelt ideiglenes bizottság névsora ide mellékeltetik. 6. Ezen bizottság a kinyomatott iratot vagy zajtot megvizsgálván, a benne talált vétség iránt véleményét kimondja, és az esetet a vétkesnek illető bíróságához további elítélés végett átküldi. 7) Ki valamelly iratot vagy rajzot ki akar adni, köteles a nyomatan-dó iratot vagy rajzot önkezeével aláírni, és ha a nyomda-tulaj-

donos előtt a kinyomatást kívánó egyén ismeretes nem volna, köteles ugyanazonságát az illető nyomda-tulajdonos előtt ismeretes két tanu által bebizonyítani. 8) A nyomda-tulajdonos tartozik minden legkisebb nyomatra nevét vagy műhelye címét kinyomni, ha ezt elmulasztaná, vagy az általa kinyomott iratot vagy rajzot, ismerve a kiadó egyént, általa alá nem íratva, vagy ha azt nem ismerve, annak ugyanazonságát két általa ismeretes egyén tanukkal maga előtt be nem bizonyította, ugy szinte, ha a nyomott irat vagy rajznak hatósági elnök kezébe azonnali általadását elhanyagolná, a kiadott irat vagy rajz tartalmaért szinte ugy felelőssé válik, mint maga a szerző vagy kiadó. 9. Épen ezen felelet terhe alá esik azon hatóság elnöke is, ki a nyomda tulajdonosa által nekie átadott nyomtatványt a bizottság elnökének azonnal meg nem küldi. Miről e városi tanács ezenel szoros hozzátartás végett értesittetik. Kelt Budán a magyar kir. helytartótanács 1848 évi bőjtmáshó tizenhatodikán tartott üléséből. A városi tanácsnak jóakarói: Gróf Zichy Ferencz. Nyéky Mihály. Némethy Endre.

Bizottsági tagok:

Nyári Pál. Klauzál Gábor. Deák Ferencz. Patay József Fáy András. B. Eötvös József. Trefort Ágoston. Vörösmarty Mihály. Bajza József. Fényes Elek. Szalai László. Balla Endre. Rottenbiller Leopold. B. Kemény Zsigmond. Lukács Móricz. Valero Antal. Szilágyi Istv., gombkötő. Kappel Frigyes. Tóth Gáspár, szabó. Frölich Frigyes. Burgmann Keresztély. Irinyi József. Egresi Samu. Zlinszky János, főbíró. Bellág Antal, esküdt.

Délutáni ülésben Budaváros küldöttsége is megjelent Schmidt városkapitány vezérlete alatt, magával hozván a tanács és választottpolgárság jegyzőkönyveit, s kinyilatkoztatá, mikép ezen testületek a pestvárosi küldöttek felszólítása nyomán a petitiót minden pontjaiban elfogadták s Pestváros intézkedésihez hasonló rendelkezéseket tőnek. Mindezek a küldöttség által felolvasott jegyzőkönyvből még világosabban kiderülvén, a nyilatkozatok hazafiui rokonszenvvel fogadtattak, s a küldöttség ismételve közremunkálásra szólított föl.

Klauzál jelenté az őrsereg rendezése iránti intézkedést; az egész polgári őrsereg fog ugymond reggel örködni; lesznek laktanyák, az ifjuság választ maga közül ötszázat, kik százankint minden városrészben örköndendnek, saját fegyverével is tehetni szolgálatot stb. — Ezután Stancsics Mihály részére aláírási iv nyittatott; a városi tanács felszólíttatni rendeltetett, hogy a censura iránti helytt. intézvény nyomán azonnal a nyomdatulajdonosoknál hatóságilag intézkedjék; az ifjuság részéről az őrseregbe jegyzettek névsora közöltetett; elosztattak az illető városrészek szerint a nemzetörök s kijelöltettek az örtanyák számaikra. Irányi Dániel vál. tag bemutatván azon ifjak névsorát, kiket a működő választmány kiegészítéseül az ifjuság maga kebléből kiszemelt, a választmány ennek folytán, és később aztán még következő tagokkal szaporíttatott: Székely Gábor, Bulyovszky Gyula, Oroszhegyi József, Sükey Károly, Sebő Antal, Vidács János, Degré Alajos, Szegfy Mór, Magyar Mihály, Egressi Gábor, Kelti Zsigmond, Mocsári János, Justh Manó, Szamvald Gyula, Sauer Ignác, Bugát Pál, Csausz Márton, Balassa János, Halász Géza, Flór Ferencz, Pólya József, Székács József, Peczelt Otto, Vörösmarty Mihály, Eötvös József, Kunevalder János, Török Pál, Szántófy Antal, Margó György, Mavromaty Józsaát, Hajnik Pál, Aigner Ferencz, Landerer Lajos, Kasselik Endre.

Végre azon aggodalom megszüntetésére, hogy a postákon a választmány által kinyomatott iratok lefoglaltatnak, Nyári Pál s Kendelényi Károly küldettek nyomban a helyt.tanácsához.

Az ülések mind ez ideig tökéletes nyilvánossággal tartattak, a választmány azonban látván a teendőik fontosságát és sokaságát, valamint az is, hogy a roppant néptömeg jelenléte s folytonos indítványozásai mellett ugyszólván lehetetlen neki rendesen tanácskozni, bizalommal kérte föl a közönséget, miszerint ha sikert akar, vagy csendesen viselje magát, s engedjen szót azoknak, kiket megbizott — választmányi tagoknak, vagy legyen szives eltávozni, hogy a vál. nyugalmasan dolgozhassék, melly is a végzeteket azonnal hirdetmények által közzéteendi,

s mihelyt a dolgok állása igényli, tüstint közgyűlést hivand össze. S dicséretére legyen a pesti közönségnek mondva, volt e kandiságot ingerlő pillanatokban annyi önmagát legyőző szellem benne, hogy a komolyan de szeliden tett felszólításra tömegesen hagyá oda a vál. termet, — vagy ha jelen is volt ezentul, nem háborítá a tanácskozást többé hasonló zajoskodással.

Mi a tanácskozási termen kívül e nap reggel óta történt, szinte meglepe mindenkit s a megindult új élet fejlődező csiráit tünteté föl nem kisszerű alakban. Tanuja voltam azon lelkesülésnek, melyet az egyetemi fiatalság lobogó zászlók alatt mintegy 9 óra tájon népszerű tanára Tipula Péter által, ki jós szellemmel azonban nem bírván, még előbbi nap résztől inté növendékeit, atyailag buzdittatván, mutatott s békevédelmi seregekbe csoportozólag, riadó éljenekkel üdvözlögeté a szabadságot. Tanuja voltam délutáni 3 órakor ama szivemelő látványnak, midőn ez ifju honpolgárok a muzeum téres udvarán, melly lakásommal épen szemközt esik, a város öt része szerint különkülön iratták be magokat közcsend-örökül. Sokan közülök nem látszának még felfogni a nagy czélt, melly őket a tanulmányok teréről most a hazapolgári kötelesség egy szentebb mezejére vezeté; de szemeikben égett fiatal pezsgő vérök lángja, meg a szent elhatározás, miszerint hazájoknak az átalakulás nehéz óráiban segédkezeket ők is buzognak nyújtani. A toborzás s rendezkedés élénkül folyt.

E közben erősen készültek a város kivilágításához. S mintha őseink lelkei szálltak volna le hozzánk a szabadság szövétnekivel, dicső vallhallakint tündérfényben ragyogott este fővárosunk, s utczáit folyton éljenezve hullámozó tömegek lépék el. A magán s köz, hatósági s kormányépületek teljesen ki voltak világítva, még Budának ős várában a nádorlak is, mellynek magasan sötétlő falain e fény előjeleül sugárzani látszék ismét, még pedig igen közel nagyságának. És a városház tornyán felütött háromszin lobogó annyi ezer nemzeti zászló fölött, mellyek mind köz mind magánépületeket diszitének, a széltől idestova lengedeztetve, szivdobogtató látványul szolgált

minden igaz hazafinak, emlékeztetve őt, mikép ezentul a magyar hon ügyei s érdekei lengületet nyerendnek, és emlékeztetve azon rejtélyszerű hivatásra, melyre jelen forradalmi korszakban a városházak rendeltetve lenni látszanak.

De szellemi képe az örvendező Pestnek, felülmúlá ragyogó külsejét. Mindenütt csak az ujjászületés örömnilatkozatival lehete találkozni, s a tömegek viharos éljenekkel, egyesek derüs arcz vidám, sokat jelentő vonásival tanusíták azt. Illy folyton éljenző népsokaságot vont maga után a pesti nyomdaszemélyzet, mely kék vászonzekékben (blouse) s fehér vagy zöld papirossipkákkal ellátva, páronkint hosszú vonalt képezőleg, Landerer és Heckenast előlépdelése mellett zászlósan bejárta Pest főbb utcáit, elöl két nyomdasegéd egy nagy kifeszített nemzeti zászlót vivén köv. felirattal: „éljen a sajtószabadság!“ Midőn ez ünnepies menettel legelőször találkozám, úgy rémlett előttem, mintha Guttenberg első segédeit látnám, kik még nem sejdíték, hogy a dicső találmányt is járomba csigázandja még a szükkeblűség és cselszövény, s kik az ész diadalát ünnepelni mentek illetén járdalattal. És meg nem tartóztathatám magamat, hogy midőn a menet, iszonyu népsokaság kíséretében főbb utcákon át az „ellenzéki kör“ elé érkezett, utca közepén egy hágcsóról a tömeget ne üdvözöljem következőleg: „Üdvözlegyetek honfiak, szabad polgártársak! Még csak tegnapelőtt is, válogatva válogattuk a szavakat, hogy a censor rákollója elöl megment-sük legszentebb gondolatainkat, legőszintébb érzéseinket, — még csak tegnapelőtt is fájdalommal emlékeztünk, ha ránk jött a szomoru óra, ama két önkényes hatalomtényre, melyek elsője, honszeretetben legragyogóbb egyik hazánkfiát *Kossuth Lajost* (roppant éljenzés) három évi, — másika magyar népünk hű apostolát *Stancsics Mihályt* (ismét roppant éljenzés) egy évi fogságra verte igazságtalanul, ez utóbbinak családi boldogságát végkép aláásván: s ime! tegnap óta vége mind ennek, vége még a legszomorítóbb, legkeserűbb emlékezetnek is. Ők mindketten magasan fénylenek most közöttünk. Maga az itt hullámozó töméntelen sokaság harsány allelujája, mely buz-

gó hálaimakint zeng fel az éghez, tökéletesen biztosít arról, hogy a magyar írók, kik e honban már nem is páriák többé, ezentul szabadon föllenghetnek gondolataikkal az igazság szent napja felé, szabadon művelhetik lelkök bányáját és szórhatják onnan a drága kincseket, miknek alapján felviruljon a haza, és a magyar név, mint egykor kard, úgy most észáltal örököljön meg a nemzetek historiájában! (zajos éljenek.) Méltó tehát ünnepelnünk e nagy napokat, méltó mélyen szívünkbe vésnünk azoknak emlékezetét, s átadnunk unokáinknak, hogy tudják mikor viták ki eldődeik a sajtószabadságot. Éljen a szabad sajtó!“ (Szünni nem akaró éljenzés.)

A beszédem közben odaérkezett s tisztelgő állásba helyezkedett polgári egyenruhás őrség, a szabadsajtó fölczifrázott emberei, s velem szemközt az ellenzéki kör erkélyén a sok nemzeti zászló közt köv. transparent:

„S z a b a d s a j t ó !

Kelj fel rabágyad köpárnairól, beteg, megzsibbadt gondolat!
Kialts fel é r z é s , melly nyögél elfojtott vérző szív alatt,
Ó jöjtek ki lánczra vert rabok, lássátok a dicső boldog napot,
Melly olly soká türt veletek, derüt, vigaszt és áldást hozzatok“ —

végül] az elláthatlan sokaság ezrei buzditólag hatván rám, szavaimat a legfelsőbb foku lelkesülés hangjára emelék. S úgy látszék, mintha testvéreimhez szólottam volna.— Meglátván Petőfit a kör ablakában a tömeg, szólásra hívá fel őt, de a népköltő sok beszédőtől kimerítve s rekedt lévén, haláját fejezé ki a közönség éljeneire s biztosítá azt, miszerint ott fogják találni őt mindig a szabadság zászlója alatt.

Emich Gusztáv könyvboltja fölött a kedvelt költő képe kivilágítva diszlett köv. felirattal: szabadság, béke, egyetértés, — s noha találva nem igen volt, mégis mindenki szíve tüstint megismerteté benne Petőfit. A szabadságot ezernyi modorban éltető s üdvözlő tömegek késő éjjel oszlattak haza.

Az ellenzéki körben, melly ezóta mindenféle dicső

hazafi remények s tervezetek eszmecserélő tanyája volt, ez este hallók s olvasók a kör rendes pozsonyi levelezőjének, mint szemtanunak, Bécsből mart. 15-kei éjszaka kelt iratából **Kossuth** bécsi hódításait, mik úgy tűntek fel előttünk mint egy őskori hős diadalmenete nyert győzelem után, s míg határtalan örömmel tölték el szívünket, lelünk a szabadság védelmére s tényeihez uj erőt mérített.

Ez este jelent meg egy nyomtatott lapon következő ministeri combinatio:

Kiket kíván a nemzet felelős ministereknek?

Batthyányi Lajos külügy
Deák Ferencz belügy
Kossuth Lajos ipar és közlekedési
Pulszky Ferencz pénzügyi
Szentkirályi Móricz cultus
Szemere Bertalan nevelési
Perényi Zsigmond igazsági
Nyáry Pál rendőri
Teleky László hadügyi
Eötvös József pecsétőr.

} **ministernek.**

Martius 17.

Harmadik napja békés forradalmunknak. Már előbbi nap számtalan kokárdát láthatánk, de ma nem találkoztunk már emberrel, ki a közmozgalom részese s illetőleg lovagává nem avatta volna fel magát valami nemzeti jellel, s a kokárdák ezer fajait lépteté divatba a találékony ész úgy, hogy azok utoljára valóságos divatcikké váltak. A vásári tömeg emelé kelendőségöket, s élénk keresettségök csakhamar magasra rugtató árukat. Még ritka nőt is lehetett már látni nélkülök. Sokan utánzásnak, majmolásnak keresztelék ezt el; mi lelkesülésnek, meleg részvétnek szerettük hinni: s a mennyiben itt-ott nyilatkozatokat hallánk, véleményünkben, ha sikra kell is állani, bizannyal nem csalódunk.

Erős oszlopok támogatták itt már ekkor a nemzet kívánságait; a fővárosi polgárság veleje s disze csatkozott hozzánk, meleg kézszorítással s vidám képpel jelentvén ki rokonszenvét a kedvező fordulatok iránt.

Hazánk és névszerint fővárosunk fölött jó szellem lebegett, melly az események találkozását akkint vezérlé, hogy idegen beavatkozástól tartanunk annyira nem lehetett; belső kicsapongást pedig, mit az izgatás hevében itt-ott kiejtett vigyázatlan szavak s álhírek majd előidézték,

csirájában elfojta bölcs tanácsadás. A működő választmány arguszi szemekkel őrködött minden pontján a fővárosnak, éber gondot fordítván minden kívánság teljesítésére, minden aggodalomnak, mik ezerével támadtak, eloszlatására, s minden indítványnak, mik leginkább ostromlák a választmány türelmét, kihallgatására, s ha czélszerűeknek mutatkoztak, életbe léptetésükre. És e helyes tapintat, ez éberség tartá fen a város nyugalma.

Koránsem akarjuk azonban magunkat s másokat ámitni, mintha mi, vér nélkül esvén keresztül a forradalom eddigelő, csak ezért is legmiveltebb népe volnánk Európának. Képességünket a legmagasb műveltségre hazafias örömmel elismerem, de ha mozgalmaink alatt legkisebb akadályt gördítenek utunkba, jót nem állhatandott senki a következményekről!

Milly borzasztó képe leendett akkor anyavárosunknak! Ismeritek-e a véres forradalom iszonyait? Ó ne kívánjatok azokban részesülni. Csak ha kell, polgári kötelessége a honfinak: halni a szabadságért és hazáért, — addig élni s érdekekben munkálni feladatunk.

Körülményeink nem is kívántak mai napig ellenkezőt, valaminthogy a békét kockáztatni, bizonyos nagyobb igények elérése végett, veszélyes kísérlett fogott volna még akkor lenni. E szerint legszebb irányban indulván meg átalakulásunk folyama, nekünk itt addig, míg az netán valamely iszonyu kősziklát találандott gátul utjában, vesztég kelle maradnunk s csak a rend és közbátorlét fenntartása körül őrködnünk.

És ennek a működő választmány tökéletesen megfelelt. Reggeli ülésében a választmánynak ismét roppant néptömeg vón részt, melly azonban látván, mikép folytonos zajával a tanácskozásokat háborgatja, magát később nagylelkűen az eltávozásra határozta. — Nehány kisebb érdekű bejelentés után küldöttség érkezett a fiatalságtól egy kérelemmel, mellynek első pontjában köszönet szavaztaték a forradalmi tanácsnak eddigi intézkedésiért, másodikban felszólittaték a választmány, hogy küldjön országszerte embereket, kik a népet a mozgalmról felvilágosítsák, harmadikban a törvénykezések nyil-

vánosságának behozatását sürgeté. Nyáry Pál erélyesen s mély belátással válaszolt a követelési pontokra, nagy tapasztaltsággal adván elő a missionáriusi rendszer veszélyeit, és hogy a törvénykezési nyilvánosság behozatala csak törvény által létesíthető — azon törvénnyel, melly még többi kívánságainkat is életbe léptetendi. — Ezután Budára több fegyver kiadása végett Nyáry Pál, Kendelényi s Rottenbiller kiküldettek; meghagyatott, hogy egy az Őrsereg rendezésére kinevezett alválasztmány, Csányi László hozzájárulásával a fegyverek kiosztása iránt lehető legczélszerűbben intézkedjék. A mesteremberek felszólítani rendeltettek, hogy legényeiket munkával lássák el. Csakhamar visszajöven Budáról a fenemlitett küldöttség, jelenté, mikép még ma ezer darab fegyver fog kiadatni, s egyszersmind a főhadikormányzó azon ígérését jelenté be, miszerint az még több fegyverről fog gondoskodni. Továbbá határozatott, miszerint a munkátlan kóbor népszoros rendőri felügyelet alatt tartassék, a kocsmák jókor zárassanak be, a háziurak és családapák felszólítandók, hogy alárendelteiket s a hozzájoktartozókat mindenkép szemmel tartsák, a nép minden csoportozástól tartóztatassék vissza, s a kapitány rendeletet kapott annak számbevételéről jelentést tenni, hogy ha a város részéről munkát lehetne adni, mennyi embert s mimódon lehetne foglalkodtatni. A mészárosok teljes mértékadásra s az árföl-emelésnek ezuttali nem sürgetésére szólítottak fel. Bemutattatott a választmánynak egy nagyobb számú aláírással ellátott kérelem, mellyben a zsidóknak a nemzeti őrseregbei fölvétele, melly a kiadott program ellenére többek által megtagadtatott, szorgalmaztatik; mire határozatott, hogy a zsidók az ellenzéki körben alakuló osztályban jelentsék be magokat, hol is aztán minden kérdés nélkül besoroztattak.

Mintegy tizenkettőfél óra lehetett, midőn éljenkiáltásokkal egy férfit kísért föl a nép a terembe s ez pillanat alatt megtelvén, a férfi a tanácskozási asztalon állt. Kubinyi Ferencz a veterán ellenzéki bajnok volt, ki a kitört mozgalom hírére távolról Pestre sietvén, rokonszenvét bemondani buzgózkodott. Örömkönyüs szemekkel

nyilatkoztatá, mikép ő ez elvekért már 25 év óta küzd, s ő volt, ki azokat a pestmegyei teremben legelőször megpendíté. A tűzkeblű férfiú, ki soha nem irtózott az igazság és szabadságot nyilván hirdetni, reszketett örömben; — érezők, midőn őt az asztalról lesegítők, felindult vére lángmelegét görcsösen vonagló kezeiben, és azon buzgóságát ajánlkozásakor, miszerint kész halni a hazáért, mélyen szívünkbe vésők — öröm emlékül.

A nap további folytában a választmány Stáhly országos főorvos azon ajánlkozását vette, miszerint ha netán szükség leendne, nevezett orvos ur készséggel nyújtja hivatásbeli szolgálatát, mire azonban hála égnek szükség még nem volt. Bajza József nemzeti színházi aligazgató előterjesztvén, mikép arról értesült, mintha rossz szándokból némi rendetlenkedéseket akarnának némelyek a magyar színháznál elkövetni, 8 rendes s 20 új polgárőrt kívánt az említett intézet számára rendeltetni, mi megis adatott. Ezután az összes őrsereg ideiglenes ezredesévé Rottenbiller alpolgármester közakarattal választatott. Csakhamar Kunevalder jelenté, mikép feloszlátván a zsidó községet, ez már csak ideiglenesen működik. Az őrségi ideiglenes szabályok megállapittatván, kinyomatni rendeltettek. Ez ülésben olvastatott fel az országgyűlés s ő felsége elibe küldendő kérelem, melly is következőleg hangzik:

Felséges haza!

Nem tudjuk, öröm-e vagy fájdalom, mi felséges hazánk és királyunkért egyiránt hiven dobogó keblünket dagasztja, midőn választottainkat a haza országosan összegyűlt képviselőihez küldjük e könyörgésünkkel, melly életünknel is drágább kincseket tárgyaz. Örülünk, mert valamint felséges urunk és fenséges családja iránti leghőbb ragaszkodásunkat, úgy a haza képviselőihez szeretettel párosult bizodalmunkat azzal együtt van szerencsénk tanúsíthatni, hogy midőn Európa más nemzetei s népeia reformat csak embervérrel tudják magoknak kivívni, mi ma-

gyarok, a béke s törvényesség ösvényén maradva, teljesen hisszük és reméljük, mikép azt sem a nemzet közbizodalmu képviselősege, sem a hon szeretett atyja nem fogja megtagadni. De legerősb hitünk s reményünk mellett is el kell szomorodnunk, ha meggondoljuk, hogy nyolcz évszázad óta e nemzet annyi véráldozattal szerzett s megtartott boldog hazájában még tökéletesen boldog nem lehet, mert a boldogítás sugárainak melege, az alkotmány olly szűkre terjede, s mert azt kifejlesztenünk s erősbitnünk nem annyira fejdelmek többnyire jónak tapasztalt szive, mint a körülmények fejletlen volta, de leginkább az uralkodóknak a kasztokból kiszemelt önző, vagy szolgalelkű tanácsosai s e nemzet irányában feleletre soha nem vont idegen érdekű ministerei nem engedék; nem pedig, főképen azért, mert az isteni teremtslegszebb szikrája — az ész — a censura nyomasztó kinnaitól levén környezve, a hatalom góczához nem juthattott; s a gondolat, melly azt tolmácsolandó vala, szabadon nem repülhetett. Félszázad óta sürgeti a magyar nemzet országgyűlésileg képviselt egyik osztálya a reform némmelly pontjait, de azok legüdvösb törvényjavaslatokba foglalva, mindannyiszor vagy a főrendeknél, vagy az irányunkban idegen elemű s érdekű ministerium jégkebelén szenvedének hajótörést. Nem! ez tovább így nem maradhat, és pedig nem a nemzet érdekében, melly nevezet többé a nemesi családok nehányának kizárólagos tulajdona nem lehet! hanem a századokon át nélkülöző nép millióit is szükség hogy fölkent részeseivé avassa; — nem a haza érdekében, melly nem lehet közönyös az iránt, hogy kebelét annyi osztály és érdekbeli különség szaggassa; nem az országos rendek és nép érdeke tekintetéből, mert amazok eddigi jogaikat a nélkül, hogy ezt testvéröknek ismerjék, nem tarthatják fen; — de különben is ismerve felséges urunk fejdelmi erényekkel áldott jó szivét, édesen hisszük, mikép az, nemcsak egy töredékét magyar koronája alattvalóinak, hanem azok összeségét, és ebben a hitek leghivebbikét, a magyar nemzetet is egészen boldogítani ohajtja. Mi tehát Budapest nemzeti érdeken testvérileg egyesült tanácsa, polgársága s összes lakossága,

értésülvén az eseményekről, mellyek egész Európát meg-
rázkodtaták, s mellyeknél fogva honunkban a béke csak
ugy lehet biztos minden bel s s külellenségek irányában,
ha alkotmányunk sánczai közt minden honpolgár saját
jogait és érdekeit fogja védeni; s meggyőződve arról,
hogy édes hazánk és nemzetünk csak ugy virágozhatik
fel nagygyá, dicsővé s hatalmassá, ha benne minden érde-
kek szinte testvérileg egyesülendnek, miután ezen elveket
s kívánatokat egy szívvvel és lélekkel sajátinknak vallot-
tuk, egyszersmind elhatároztuk, hogy azok kivíhatásaul
semmi törvényes és békes eszközt használatlanul nem ha-
gyunk. S ámbár ohajtásaink némi részben a m. kir.
helytartó-tanács legközelebb költ rendeletei által már
teljesülésbe mentek is, azonban mindent a többivel kie-
gészítve törvény által is örökre biztosítani kívánván, a
nemzet akarata nyomán több mint százhatvanezer polgár-
társaink nevében esedezünk a felséges haza előtt, méltóz-
tassék a következőkben öszpontosuló legforróbb kérelme-
inket komoly figyelmére s pártolására méltatni: (követ-
kezik a 12 pont).

Felséges haza! Ime legerősb meggyőződésből eredt
kívánataink, mellyek által alkotmányos szabadságunkat
biztosíthatni reméljük s mellyeknek ajánlataul felesleg vol-
na többet felhozni annál, hogy más nemzetek is csak
ezekben találták s tisztelik szabadságuk, hatalmuk és vi-
rágzásuk palladiumát. S mialatt azért más nemzetek és
népek véröket ontják: mi békés polgárai Budapest vá-
rosainak, ép olly hűséggel ragaszkodunk koronás kirá-
lyunkhoz, mikint ezt a haza érdeke s törvényeink kívánják.
A rend, személy- és vagyonbátorságért, mellynek biztonsí-
tékaul keblünkben nemzeti őrsereget alakítánk, összesen
s egyetemlegesen kezeskedünk. S midőn kérelmeinket ma-
gunkkal együtt a felséges haza pártolásába ajánljuk, egy
lélekkel valljuk: éljen a király, alkotmányos reform, sza-
badság, egyenlőség, béke és rend! Budapesten 1848-dik
évi mart. 17-kén stb.

Ez ülésben nyujtotta be az egyetemi fiatalság az egye-
tem rendezését illető petitióját, mellynek pontjai következők:

1) A magyar egyetem emancipatioja a bécsi kormány és egyetem gyámsága alól, s annak törvény általi biztosítása. 2) Az egyetem kormányzásának szabadelvü elrendezése s országgyűléseni képviseltetése. 3) Az egyetemi jószágok fölszabadítása a collegialis rendszer kezelése alól, s azoknak hű nyilvános felelősséggel járó kezelése. 4) Tökéletes tanítási és tanulási szabadság, t. i. szabad legyen a tanulói évek meghatározása mellett tant és tanítót választani; nemkülönben tudományok és képességek által kitűnt egyedeknek szabadon oktathatni, s az állodalom által fizetett tanárokéval egyenlő érvényességű bizonyítványokat adhatni. 5) A rendes és rendkívüli tanszékek, segédállomások stb. — nem kegyelem útján, de érdem és nyilvános csődület általi betöltése minden valláskülönbség nélkül, s azoknak a külön vallások szükségéhez s a tudomány jelen állásához képest szaporittatása. 6) Testgyakorlati intézetek s egyletek fölállítása. 7) A tudományban elmaradt, vagy elaggott tanárok elmozdítása s nyugdíjaztatása. 8) Az évenkénti próbatételek megszüntetése, s azok helyett nyilvános szigorú s kimerítő díjnélküli végvizsgálatok behozatala, a tanároknak az állodalom általi kármentesítésével. 9) Nagyobb — a tudományok jelen igényeinek megfelelő s a magyar nemzethez illő tantermek s egyéb intézetek felállítása. Kelt Pesten a magyar kir. tudományegyetem összes ifjusága közgyűléséből, a sajtó szabadság harmadik napján. Tudomására esvén a tanár-testületnek a magyar egyetemi lelkes ifjuság korszerű kívánatai, a fentebbi pontok elfogadására örömmel nyújt kezét és e szent ügyet magáévá teszi: — Szabó János s. k., magy. k. tud. egyetem e. i. rectora és akadémiai tanár, Balassa s. k., Rupps. k., Arányi s. k. mint a tanári testület kiküldött tagjai.

E kérelem, mellyhez hasonló az orvosok részéről is benyújtott, a fentebbi városi petícióhoz csatoltatni határoztatott.

A családapák s házbirtokosokhoz intézett felszólítás olvastatott s kinyomatni rendeltetett, szól pedig következőleg:

Minden házbirtokos, iparüző és család-atya, a szabadságkoszoruzta közbátorság nevében felszólittatik, s mint egyes polgár felelőssé tételük arra: miszerint a) minden hozzátartozandóit (jelesül gyermekeit, legényeit, tanítványait, cselédjeit) e jelen időben, minden csoportozásoktól, s lármás békezavarásoktól tartóztassa vissza; s egyuttal b) világosítsa fel a felett, hogy egyike

is, a mostani átalakulás biztos és békés kifejlődését, illetlen magaviselet által ne veszélyesztesse. Pesten 1848-diki martius 17-kén. A rend és közcsendi választmány által.

Rottenbiller Lipót elnök.

A választmány ezután csakhamar egy küldöttséget nevezett ki Nyári elnöklete alatt a helytartótanács és kamarához a következők létesítése végett: 1) a köz és kormányépületekről a kétfejű sas — e természetelleni csoda vetessék le s a sárga-fekete szín töröltessék el; 2) a kamaránál törvény daczára még folyvást használatban levő latin nyelv azonnal megszüntetvén, a magyar alkalmaztassék minden ágozatban; 3) a dohánytrafikák zárassanak be s a lotteria végkép száműzessék. Merész kívánatoknak látszának ezek, mert már századok vagy évek előtt verék átkos körmeiket a magyar nemzet szívébe, de azért mégis hatalmasan követelte a nép, s ennek ki bátorzkodott volna ellenállani? Nyári Pál néhány vál. taggal fölmenne Budára s kieszközle — mindent.

—Midőn a forradalom a fenálló dolgok során keresztül viharozván, új tárgyakat léptet életbe s a régieket ledöntögeti, nemcsak szellemét önti át amazokba, hanem nevekkel is örökíti magát — nevekkel, mik emlékezetét késő nemzedékekre tartsák fen. Így tőn Petőfi Sándor, ki a választmányban indítványozá, hogy a városháztere ezentul „Szabadságtere“, az egyetem előtti tér „Mart. 15-ke tere“ s a hatvani utca „Szabadsajtó-utca“ nevet viseljen, melly javaslat azonnal el is fogadtatott, végrehajtatott s a régi nevek csak pusztá emlékezetben élnek azóta.

A tanácskozási termeken kívül, az őrseregbei jegeztetések vigan folytak, az ellenzéki körben Pulszky Ferencz elnöklete s illetőleg parancsnoksága alatt a 6-dik osztály, a curiaépületben pedig Száz Mátyás pestvárosi h. főbíró vezérlete mellett Mátyás király híres fekete seregének emlékeül, hasonló nevezet alatt egy őrcsapat alakult, fekete ruhában, halálfőjellel süvegén, s fekete zászlóval, mellyen szinte halálfő rémlik.

És a toborzás, főleg az ellenzéki körben, legjobb sikerrel haladott, valamint a napi s esti társalgás is e társulatban mindinkább élénkebbé fejlődött, az új kormány-

alakulásra terjesztvén ki jelesen figyelmét minden értelmű ember. Én s egy barátom következőleg combináltunk: gr. Batthyányi Lajos elnök miniszter tárcza nélkül, Kossuth Lajos külügy, Deák igazság miniszter, gr. Széchenyi István közlekedési, gr. Károlyi György (vagy Klauzál Gábor) földművelési s műipari, Szemere belügy, Lónyai Gábor nevelési, Nyári rendőri, Ghiczey Kálmán pénzügyi, gr. Teleki Ádám hadügy miniszter. — Ez este olvadt át a gyűlés nagy része az ellenzéki körbe, Kőrömczi Imre apát szónokolván az előbbiekről az ellenzéki kör elnökei előtt s azon nevezetes nyilatkozatot tevén, miszerint végre átlátták, hogy „az ő politikájuk fölött nem volt isten áldása.” Minthogy a két társulat szállása egymás melletti házakban van első emeleten, a közbeneső fal áttörése iránti tanácskozás határozott. Kőrömczi kijelenté, mikép ő ugyan a vidékiek nevében nem szólhat s e miatt is csak egyenkinti fölvetését a tagoknak kéri, mindazáltal reméli, hogy nemsokára az egész gyűlés az ellenzéki kör keblében fog lenni. — Ez este hallottuk örömeteljesen Perczel Mórictól a körben, mikép Komárommegye, a korszellemtől áthatva, önszántából lépett a reformok terére, a censurát megszüntette, a népképviselőt behozta stb. Ugyancsak ekkor keringett egy az nap érkezett bécsi polgár azon mondata, miszerint márt. 15-kén ő felsége Bécsben népe elibe először Kossuth-tal egy kocsi-ban ment ki, melly anekdota természetesen csak Kossuth népszerűségének óriási minőségét akarta kifejezni.

Martius 17-kén délután következő falragasz jelenté Budapest lakosságának a főváros helyzetét:

Két nagy, két dicsőséges nap folyt le. A mozgalom nagysága és általánossága kivíta, hogy a mi rögtön teljesítendő volt, rögtön életbe léltetve. A többi nemzeti kívánatokat, a tiszta alkotmányosság alapelveinek törvénybe iktatását, a két testvérváros 160,000 lakosainak nevében, erélyesen fogja sürgetni az e végre Pozsonyba az országgyűléshez holnap indulandó két városi közös küldöttség. Ugyanezen küldöttség Bécsbe is fel fog menni, s ő felségét, hódolva szeretett királyunkat fel fogja kérni, hogy még ezen

országgyűlést minélelőbb Pestre áttenni méltóztassék. A sajtó már szabad. S az ideiglenes szabályok, mellyek sajtótörvény hozatalaig, a főkörmányszék által felállítottak, tökéletesen kielégithetik a sajtószabadság minden barátait. Az alkotmányos élet ezen legfőbb szüksége tehát már teltleg ki van elégitve. Fogságban tartott polgártársunk, Stancsics Mihály, rögtön szabad lábra állítottott. A melly számban kész fegyvereket szerezhetünk az országosan létesítendő nemzetőrség felállításáig, Pestváros polgárőrhada a lakosokból szaporittalni fog. Hazafiak! a béke és rend a lefolyt dicsó mozgalmak alatt mind ez ideig legkevésbbé sem sértetett meg, s a tegnapi kivilágítás alkalmával is, bár roppant néplömeg hullámozott az utczákon, minden legkisebb kihágás nélküli teljes rend volt. Ez dicsósége a fővárosnak, dicsósége a nemzetnek, közös büszkeségünk az egész világ előtt! Bizonyosnak tartjuk, hogy ezen dicsóságunk, a jó polgárok közremunkálása által, továbbra is szenyezetlen fenmarad. A mit kívántunk, meg van téve. A főváros derék polgárai, s különösen az egész munkás osztály meg lehetnek nyugodva s békén folytathatják munkájukat.

Éljen a király, alkotmányos reform, szabadság, egyenlőség, béke és rend!

Kelt Pesten martius 17-én 1848. A rend fentartására választott állandó választmány megbízásából. Klauzál Gábor s. k. helyettes elnök. Irinyi József s. k. helyettes jegyző.

E nap a választmányba közkivánatra köv. uj tagok soroztattak: Valero Antal, Walthier Antal, Privorszky Ferencz, Hengermüller Mihály, Wrhovszky Sándor, Szilágyi István, Pozsgay János, Manó István, Frölich Frigyes, Schiffner Gyula, Seefeldner József, Lechner János, Pekárik Imre, Keresztes János, Tipula Péter, Szilassi János, Ensel Sándor.

Martius 18.

Reggeli 7½ órakor roppant, éljenrivalgó sokaság kíséretében szállott gőzösre az országgyűlés elé s Bécsbe rendelt küldöttség, melynek szónokaul Hajnik Pál, elnökeül Kálóczy K. vár tanácsnok választatott. A küldöttség szerencsekívánatok s üdvözetek özöne közt távozott.

A községteremben karfák készítettén, tegnap s ma párszor az alpolgármesteri hivatalszobában gyűltek a választmányi tagok némelly folyó ügyek elintézéséül össze, fentartva természetesen azon elvet, miszerint minden a rendfentartásra vonatkozó határozat azonnal sajtó útján közöltetik. Így ma is reggeli órákban a nevezett szobában ülven össze, miután a nép a temesvári dohánygyár megszüntetését követelte, ennek kieszközlése végett Nyári, Kendelényi s Kacs Kovics azonnal a helytartótanácsához küldettek. Új választmányi tagokul Pulszky Ferencz, Perczel Móricz, Smidegg Kálmán és Patay József választattak. A kézműves legényeknek az őrserembe föl nem vétetése javasoltatott azért, mert azok nem állandó lakosai a városnak. Rottenbiller indítványára Petőfi költeményéből 10 ezer példány nyomtatni s a nép közt szétosztatni határoztatott; délután 6 órára pedig a Szabadságtéren a létező őrserег kiállítása s más nap reggel a városi főegyházban tartandó Tedeum rendeltetett el.

Déli 12—1½ óráig tartott nyilvános vál. ülésben, miután a fenemlitett új vál. tagok megerősítették, Ó-Buda város ajánlata, miszerint 70 egyenruhás polgárát a központi választmány rendelkezése alá bocsátja, szívesen fogadtatott, az ajánlat fogantatosítása mindazáltal maga idejére halasztatott. Felolvastatott a polgári őrhad eddigi esküformája, mely is az alkotmánynak világos közbeiktatása mellett helybehagyatott és szól következőleg:

„Én N. N. mint a pesti polgári s nemzeti őrsereg tagja, esküszöm egy élő istenre, hogy a hazának, királynak és alkotmánynak tántorithatlan hive leszek, a törvényeknek és törvényes hatóságoknak, ide értve polgári nemzetőri fő és altiszteimet, mindig engedelmes leszek, azokat tisztelni s törvényszerű parancsaikat teljesíteni fogom, zászlómat a haza és városom szolgálatában semmi esetben el nem hagyandom, őrhadi szolgálatomban nappal és éjjel férfiasan viselendem magamat s a közbátorság és rend fentartásában minden erőmből munkás leszek; általában őrhadi szabályainkat törvénykép tisztelve, azok minden pontjait teljesítendem, s ellenök véteni nem fogok, isten engem úgy segítjen. Amen.“—

Egressi Gábor jelenti, mikint mintegy 300 lengyel a nemzeti őrseregbe fölvetetését kéri, s hogy e célra ők magok látandják el magokat minden szükségessel; a választmány erről most önerejével rendelkezni nem kíván, biztosittatja őket legbuzgóbb rokonszenvéről, s azon szilárd reményét jelenteti nekik, miszerint a közországgyűlés melegen pártolandja ügyöket s a lengyelek mellett erélyesen fog felszólamlani. Legyenek tehát addig türelemmel. — Nyári Pál, mint a tegnap Budára küldöttek elnöke, eljárásukról tesz jelentést. Az ausztriai színek s kétfejű sasok iránt a helytt. elnök megígéré e kívátnak a helyt. tanács elibe terjesztendését, s az elnök — ugymond — kedvező sikert vár. (Elhisszük hogy azt és nem mást várt, mert ha egyebet méltóztatik várni, — akkor azt méltóztatik föltenni, hogy a tanácsos urak — nem hazafiak.) És imé felsőbb parancs sem kellett, a harminczad és sóhivatal megértették a dörgő szózatot s lakaiknál a korlátok és őrházakat nemzetre festetik. A kétfejű sas köz és magán

épületekről levétetik, a hol pedig illy czimert korcs elődink falba véstek, oda nemzeti lobogó tüzetik. — A magyar nyelvet a kamara már előbbi nap (17.) ügyvezető nyelvvé emelte (azon nyelvet, melly már nyolcz évvel ezelőtt országgyűlésileg diplomaticussá tétetett! így tartá meg a kamara a haza törvényeit!) s ma tette a legelső fölterjesztést magyarul. — A dohánytrafikákat illetőleg alkudozni kívánt a kamara, legalább egy pár illetén, már azelőtt is létezett kereskedés meghagyatását akarván kikötni (milly hazafias buzgalom!), de a küldöttség mind a régi mind az újabb hasonló törvényteleniségek megszüntetését sürgeté s ennek teljesülendéséről biztosított. A kormányi dohánybizományosok a czimet és kirakatot levenni kötelesek. A temesvári dohánygyárás is meg lesz szüntetve. Végre az ország pénzerejét törvénytelenül kiszívó luttri, mellyet egészen bécsi igazgatóság kezelt, hasonlóan eltöröltetik, a mai huzáson kívül még csak egy, mellyre már befizetések történtek, engedtetvén meg. A mesterlegényekről ismét előfordulván a szó, határozottatott, miszerint az őrseregbe csak úgy, ha valamelly közhittelben álló ör kezeskedik mellettök, vétetnek be, megkivántatván egyszersmind Appel indítványa szerint, hogy magyarországi születésűek legyenek.

Délutáni 6 órakor a nemzeti őrsereg a Szabadságtéren egész testületében kiállván, Nyári Pal lelkes beszédben röviden a mart. 15-kei nap jelentőségét fejtegeté, s az őrsereget kötelességei pontos teljesítésére buzdítá. Utána Kacskovics Lajos Petőfi nemzeti dalát olvasá föl, s a nagy esküt ismét ezeren hangoztaták. Végre Kendelényi Károly előadván, mikép a nemzetek nagyságának alapja a tiszta erkölcs, az összes népet a más nap Tedeummal tartandó isteni tiszteletre hívá meg. Erre az egész őrsereg a választmány előtt elléptetvén, Rákóczyinduló harsogása mellett, mikint jött, eloszlott, mindenütt a nép örömteljes rokonszenvével találkozáván.

Szokatlan megilletődés fogá el keblünket e dicső látványkor; úgy hittük, nem vagyunk hazánkban — eddig a tespedés, gyámság, előítéletek hazájában, vagy ha ott vagyunk, valamelly bűhatalom játékot üz velünk, mert

megrázkodás nélkül ott lehetni, hova már csak ekkor is jutánk, természetfölöttinek tartók.

Nemzeti őrsereg! mely a polgári hadból azzá tényleg alakult—szemünk előtt, megvalósulva! sorokba szedve, szemle alá véve! s ez mind egypár nap alatt! valóban lehetetlenségnek hitte volna mindenki. Szívünkben az öröm tuláradozott. —

A budapesti ráczok és szerbek is a nemzeti zászló alatt egyesülve kijelenték az állandó választmány előtt, mikint lemondván eddigi minden nemzetiségi igényeikről, a magyar hazát s nemzetet ismerik ezentul sajátuknak. Csoportonként seregelték a nvti őrségi lobogók alá, s némelly társaik délelőtt a muzeumi oszlopoktól magyar beszédek tartanak fentebbi értelemben a fiatalsághoz és tömeghez, mellyből ott folyvást többen és többen iratták be magokat illető alváltmányok előtt az őrségi csapatokba.

Déleesti hatodfél órakor érkezett Pestre azon hír, miszerint ő felsége Batthyányi Lajost egy felelős nemzeti ministerium alakításával bizá meg. Egész nap legnagyobb rend és nyugalom uralkodott.

Martius 19.

Korán reggel a falakon következő tartalmu hirdetés-vény volt kiragasztva:

Nádor ő fenségének levele gr. Batthyányi Lajos minisiterelnökhöz:

„Kedves gr. Batthyányi! Ezennel tudósítom önt, hogy ő felsége, meg levén győződve, mikint a fenforgó körülmények sürgetőleg megkívánják, hogy azon felelős magyar ministerium, mellynek alakításában ő felsége mai napon kelt. k. k. leirata által megegyezett, haladéktalanul összeszerkesztessék és activitásba lépjen, engem felhatalmazni méltóztatott, hogy önt a törvények értelmében független magyar ministerium elnökévé kinevezvén, ön, minister-társait belátása szerint, akkint és olly számban tegye legfelsőbb k. megerősítés végett javaslatba, a mint azt, a ministerium feladatához, a minister-társai törvények útján meghatározandó hatásköréhez és saját felelősségéhez képest, szükségesnek itéli. Egyébiránt legnagyobb hajlandósággal maradok: Méltóságodnak legszivesb jóakarója

István m. k.

Nádor.

Kifejezhetlen a közöröm nagysága, melly ekkor mindenütt nyilatkozott. Annál áthatottabb, buzgóbb szívvél

sieténk mindnyájan az egyházba, hálát adandók a mindenhatónak átalakulásunk olly gyors s véráldozat nélküli folyamaért. Az egyház, hol a választmány beléptekor kezdődött a mise, tömve volt néppel, melynek szivből kelt fohásza az isteni tisztelet alatt magasztos érzelmekbe analiták az elmélkedő keblét. Templomból kiléptünk ugrasztva magunkat, mintha ugrasztván, megkeresztelkedtünk volna — a szabadság keresztségének szent ihletével. A templomban ez ünnepélyre készült ima s ének osztatott a közönség közt.

Függelék.

Forradalmunk első napjaiban mindenikünk az események sebes árájától elkapatván, és a dologrendet nem a megszokott mindennapi, vagy hivatalos élet, hanem magok a bámulatos fejlemények, tények s teendők szabván meg, egy kis idő kellett, míg ez új életben a vezérfonalat ismét megragadhattuk. Midőn egy egész alkotmány összedőlt és szétbomlott, hogy lehetett volna egyesektől kívánni háborítlan lélekállapotot?

A forradalmi választmány mindjárt első naptól kezdve vitt jegyzőkönyvet, de ez, miután maga a rendes jegyző (Irányi Dániel) is nagy részt vett a mozgalomban, nem lehetett szokott léleknyugottság s megkiváncsító pontossággal szerkesztve. A mit e töredékekből, Kendelenyi Károlynak, ki a forradalom második napjától fogva tettelegesen működött a választmányban s annak üléseit kitűnő emlékező tehetsége mellett folytonos figyelemmel kísérte, s kivüle több más hasonló részesek hozzájárulásával kiszemelhettem, és saját jegyzeteimmel egyeztetve, bővitve összeállithattam, azt nyujtom imezen röpiratban a közönségnek s késő nemzedéknek által. Ez tulajdonképeni „jegyzőkönyv” az első öt forradalmi napnak.

Hogy e röpirat, mint kellett volna, nem előbb jött napvilágra, oka nem én voltam, hanem részint néhány zavaros nap közbejött a mult hó végén s jelennek elején, midőn mindenki „harczra készült” nálunk, részint a nyomdák fölszereltlen állapota mostani viszonyainkhoz képest. Midőn az előszót megírtam (mart. 21.), akkor joggal állithattam, hogy legelső irom meg a forradalom történetét, a minthogy ez iránt a sajtó is legelőször rólam tön említést; most az igaz, egyketten megelőztek, de csak a kiadásban, és nem a hitelesség vagy körülményességben.

Minthogy tehát a kiadás idáig (apr. 6.) huzódott, s mart. 19-ke óta nagyszerű dolgokat s jeleneteket éltünk, ezeket, míg bővebben tárgyalandom, főbb vonásokban rajzolni el nem mulaszthatám.—

Mi a független ministerium iránt fejedelmünk által tett ígéretre csilapult kedélyeket itt legelőször felzaklatta, az a törvényhozás eljárása volt a sajtótörvény ügyében, mely is mart. 22-kén délután a „Szabadságtéren“ ünnepélyesen elégettetett. Az itt uralkodó közlegületlenségtől gyors futár által észesülvén a törvényhozás, a sajtótörvényt, mellynek szerkezete mindazáltal egy korábbi időből származott, lehetőleg s közlegültésre módosította.

A gr. Batthyányi Lajos alatt megalakult ministerium hire mart. 25-kén érkezett hozzánk köv. tagok neveivel: gr. Batthyányi Lajos, ministerelnök tárczanélkül, hg. Eszterhazy Pál ausztriávali érintkezésre, Szemere Bertalan belügy, Deák Ferencz igazság, (osztályfőnök Ghyczy Kálmán,) Kossuth Lajos pénzügy (osztályfőnök Pulszky Ferencz), gróf Széchenyi István, közlekedési, Klauzál Gábor földművelési és műipari, Mészáros Lázár huszárezredes hadügy, s b. Eötvös József nevelés ügy minister. A mi combinatióink tehát közelebb állt ehhez mint a mart. 16-kai. Melly az ország bizalmát tökéletesen bírja, ennél jobb, ohajtottabb alakításu ministeriumot, az igaz, nem lehetett gondolni.

Vártuk rá a kir. megerősítést. Azonban békés átalakulásunk egén a derengő napot borus föllegek kezdék elhomályosítani. Míg a főváros keblében kivivott új intézvényeink által, s vidéki testvéreink küldöttségek útján kijelentett rokonszenvével erősbültünk, hire szállt egyszerre, hogy a pénz- és hadügy ministeriumot nem akarják Bécsben megerősíteni, sőt azokat a többtől különválasztani szándékoznak. Mint egy fő keltünk fel mindnyájan s elhatároztuk, függetlenségünket tökéletesen s bármi áron is kivíni. Hiedelem szállt meg bennünket, hogy a forradalom vére nélkül alképzélet, s ez óta napokat éltünk, miknek hatálya kifejezhetlen, s emlékek örökre megmarad keblünkben.

Kimondatott s nyilván is hirdettetett, hogy a haza veszélyben forog; Perczel Móricz és Farkas János Pozsonyba küldettek, elmondani véreinknek, miképen ha 24 óra alatt Bécsből kedvező választ nem nyerünk, Pesten a sanctio programatica, melly két oldalú szerződés, megsemmisítettik s ez esetben jobbaink, kik az ország sorsa fölötti intézkedésben részt akarnak venni, jöjenek le hozzánk. Nemzeti gyűlés (national convent) tartása volt elhatározva. Ez alatt felingerült kedélyeinket új hírekkel csitították le.

Mart. 30-kán este érkezett egy kir. leirat, melly a fentebbi hirt valónak bizonyította. Pillanatok alatt talpon volt az egész főváros, „fegyverre!“ kiáltások hangzottak az utcákon, roppant tömeg a városházhoz vonult, itt a választmány előtt kijelentetett, miképen rutul meg vagyunk csalva, fegyvert adjanak kezünkbe; némellyek vészharangot akartak huzni, és a tömeg, Stuller Ferencz s Kendelényi Károly férfias, komoly felszólalása s azon ígéret következtében, hogy a ministerek tüstint elhivatnak, nagy nehezen lecsendesült.

Pár óranegyed múlva megjelentek a szabadságtéren az országos rendfentartással megbizott minister jelöltek: Szemere Sándor, segédeikkel Nyári és Pulszkyval. Fáklyák világánál fogadás riadólag üdvözlé őket a néptömeg. Mind a négyen erélyesen tiltakoztak a nemzetnek e rut kijátszatása s kir. szónak megszegése ellen. A leirat, melly a kir. szó szentségéről letépte a sérthetlenség pecsétét, gyalázatosnak bélyegeztetett.

Más nap harczkészen álltunk a jövő küszöbén. E nap legemlékezetesb a magyar történetben. Kétség és aggodalom, reménnyel felváltva soha nem ringatták annyira nemzetünket. A türelem fonala már szakadó félben volt.

Végre 31-kén éjfél 11 $\frac{1}{2}$ órakor, még egy utolsó ingerültségi lökés után, megérkezett Perczellel Eötvös, hozván egy második kir. leiratot, melly, miután benne a nemzeti kormány függetlensége, noha közvetve, de mégis biztosítva van, valamint a ministerektől, úgy itt is, nyilvános tiltakozások mellett, elfogadtatott s a kedélyeket nagy részben megnyugtató. Mindent, a mi még hiány-

zik, az eddig kivivottak nyomán küzdendünk ki, — csak polgárháboruba, melly az orgyilkoskint titokban működő megbukott bécsi kormány politikájának most fő czélja — *csak polgárháboruba ne keveredjünk!*

Polgártársak! mégis kivituk a dicsőséget, hogy átalakulásunk alapját *vér nélkül* vetettük meg, — ezért nevünk örökké fenmarad a historiában!

Átalakulásunk isten műve s egyesek annak csak eszközei voltak. Ezek közül Kauzál Gábor és Nyári Pál után, kik a pesti mozgalomban valódi hercules-munkát vittek véghez, legelső sorban küzdőkül említendők: *Irinyi, *) Irányi, Vassvári, Petőfi, Jókay, Bulyovszky, Tóth Gáspár a polgárságból, Egressi G.* Neveiket átadjuk az utókornak. Ezalatt *Kossuth Lajos*, kinek szelleme mindnyájunkban élt, az ország más részén s a habsburgiak székvárosának ős falai közt küzdött és hódított, — s István nádor a kir. trón előtt a nemzet „megváltójaként” működött.

*) A 12 pontot az ellenzéki körben eredetileg ő szerkesztelte. B. Á.

